

**УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ
ФАКУЛТЕТ БЕЗБЕДНОСТИ**

**ОБАВЕШТАЈНА ПРИПРЕМА БОЈИШТА У
УРБАНИМ СРЕДИНАМА**

ДИПЛОМСКИ РАД

МЕНТОР:

**др Зоран Драгишић,
професор**

КАНДИДАТ:

Љубомир Митровић

Београд, 2020. године

САДРЖАЈ

УВОДНА РАЗМАТРАЊА	1
1. УРБАНА СРЕДИНА И КОНЦЕПТ УРБАНОГ РАТОВАЊА	4
2. ОБАВЕШТАЈНА ПОДРШКА ВОЈНИХ ОПЕРАЦИЈА	8
2.1. Типови војних операција	10
2.2. Аналитички оквир	12
2.3. Модел обавештајног циклуса у војним операцијама	14
2.4. Обавештајни процес и индикатори	17
2.5. ISR системи	19
2.6. Модели анализе фактора урбане средине	21
2.7. Оперативни систем за обавештајну припрему бојишта	22
3. ОБАВЕШТАЈНА ПРИПРЕМА БОЈИШТА	23
3.1. Обавештајно обезбеђење	25
3.2. Концепт обавештајне припреме борбеног простора	28
3.3. Анализа и евалуација фактора у урбаној зони операције	31
3.3.1. Теренски услови	32
3.3.2. Метеоролошки услови	36
3.3.3. Друштво (социјални и културолошки аспект)	37
3.3.4. Претње у урбаном окружењу	38
3.3.5. Време	38
3.3.6. Правила о ангажману	38
3.4. Процес обавештајне припреме бојишта (ОПБ)	39
3.5. Процес здружене обавештајне припреме бојишта (ЗОПБ)	42
4. ВИЗУЕЛИЗАЦИЈА БОРБЕНОГ ПРОСТОРА	45
4.1. Ратна игра	47
ЗАКЉУЧНА РАЗМАТРАЊА	48
ЛИТЕРАТУРА	49

УВОДНА РАЗМАТРАЊА

Војне операције у урбаним срединама сматрају се једним од најтежих врста војних операција. Овакво схватање последица је изразите комплексности урбаних терена која представља озбиљан изазов у припреми, планирању и извођењу војних операција. Сложеност терена проистиче из бројних карактеристика урбаног подручја као што су локација, популација, говор и језик, рељеф и вегетација, локална и регионална клима, инфраструктура, економски, историјски, културолошки, и многи други фактори. Под утицајем наведених чинилаца, урбано подручје генерише висок ниво друштвене и економске активности која доприноси стварању конфликтне климе на датом подручју. Покретачи ових активности јесу урбанизација, популациони раст, литорализација, и повезаност - тј. умреженост друштва које Килкален назива „мегатрендовима“ и види као главне узроке будућих ратова (Kilcullen, 2013).

Професионалци који проучавају урбано ратовање (енгл. *urban warfare*) истичу да урбани рат умножава број могућих димензија борбе, повећава густину терена, распршује снаге, замагљује разлику између бораца и небораца, повећава захтеве за оружаном снагом, утиче на повећање броја жртава, усложњава правила о вођењу рата и доводи у питање традиционалне показатеље успеха и неуспеха (Milton, 1994; Peters, 1996). Међутим, концепт „урбаног ратовања“ није нов. О јединственој природи урбане борбе писао је још Сун Цу и указао да је најгора политика напасти град, те да се опсада града треба практиковати само као крајње решење (Sun Tzu, 2009). Међутим, заузимањем града нападач ће стећи значајну политичку предност, наглашава Клаузевиц (Clausewitz, 1976).

Како на сложеном урбаном терену војни циљеви често флукутирају под утицајем мноштва фактора (величина, густина, повезаност, и сл.), ова подручја представљају изазове традиционалном приступу војним операцијама. С обзиром на то да је сложеност планиране операције у директној зависности од сложености урбаног терена, тј. борбеног простора, што је средина у којој се изводе војне акције комплекснија, то је и реализација планиране операција сложенија. На сложеност урбаних операција утичу три основна фактора, и то: вишедимензионалност урбане средине; повезаност, односно умреженост друштва; и недостатак друштвене контроле (Wolfel et al., 2016).

Вишедимензионалност урбане средине односи се на чињеницу да урбани терен чине подземни, површински и вертикални нивои. Због својих вишедимензионалних одлика, урбано окружење представља изазов војним командантима и њиховом оперативном и обавештајном особљу, као и снагама у зони операције. Према Упутству оружаних снага САД-а „*Оперативна улога тенковског и механизованог пешадијског батаљона*“, војне операције у урбаним срединама се изводе на топографски комплексном и природном терену где „човекових руку“ изградња и велика густина насељености представљају доминантну одлику (FM 3-90.2, 2003). Уз то, сваки урбани систем настоји да се прилагоди потребама домицилног становништва при чему добија јединствене историјске, културолошке, економске, инфраструктурне, и друге карактеристике по којима се разликује у односу на друге урбане системе. Према томе, страна која најбоље схвати и искористи одлике урбаног подручја има највише шанси за успех (Mills, 1997). Карактеристика **повезаности, тј. умрежености друштва** урбане средине указује да сложеност урбаних операција не зависи само од вишедимензионалности урбаног терена, већ и од веома умреженог и флуидног окружења које се јавља као резултат урбанизације, глобализације, индустријализације, и других процеса (Mitrović, 2020). Високо технолошка умреженост у тзв. „мрежном друштву“ (енгл. *network society* - Castlls, 1996) подразумева брз проток велике количине информација који отежава припрему, планирање и извођење војних операција.

Услед међусобне повезаности, црног тржишта, неформалне економије, транснационалног криминалитета, хуманитарних катастрофа, недостатка владине контроле над градским сламовима и сличних фактора, јавља се и **недостатак друштвене контроле**, у смислу да урбане средине постају неконтролисана подручја чију је динамику немогуће потпуно предвидети.

Према Валасу, на сложеност урбаних операција поред наведених фактора може утицати и интерактивна и брза размена информација између различитих актера у земљи и иностранству; отежано проналажење и идентификовање противника; способност појединца да „нестане у гомили“; способност противника да изводи герилске и мобилне нападе; повећана зависност о подацима добијених из људских извора; густина изградње; густина електромагнетних сигнала и велика количина података; непознати број страних језика за тумачење; и сл. (Wallace, 2016).

Посматран на овај начин, сложени урбани оперативни простор представља подручје „нових ратова“ (Kaldor, 1999) или рата „четврте генерације“ (Sullivan et al., 2005) у коме последице информационог доба, геополитичких промена и природе ратовања утичу на оперативни пејзаж и мењају га, стављајући нове изазове пред будуће војне операције.

Сумирањем наведених карактеристика може се закључити да је за потребе припреме и реализовања операција у урбаним срединама неопходно обезбедити значајна средства и организовати ресурсе за адекватно прикупљање, обраду и достављање обавештајних података, као и анализу прикупљених података којим би се дошло до адекватног обавештајног производа а који би подржао операције у урбаним срединама. Адекватан обавештајни производ (обавештајна информација, обавештајни извештај) утиче на моделовање снага које ће се употребити приликом спровођења урбаних операција, а ако је већ одређена структура снага које ће учествовати у операцијама тада обавештајни производ утиче на варијанту употребе тих снага (Терзић et al., 2018). Процес (здружене) обавештајне припреме бојишта представља један од начина генерисања обавештајног производа неопходног за припрему, планирање и извођење војних операција.

Према Клаузевицу, суштина обавештајног рада састоји се у прикупљању свих врста информација о непријатељу и његовој земљи, и као такав представља основу при планирању и извођењу будућих операција (Clausewitz, 1976). Према томе, улога обавештајног рада тиче се прикупљања и опскрбљености командних структура информацијама о укупној ситуацији на терену у циљу смањивања неизвесности и ризика у планирању и реализацији било које војне операције. Обавештајна делатност треба да обезбеди, у погодном облику, правовремене и квалитетне обавештајно-аналитичке производе доносиоцима одлука ради стварања информационе супериорности, при чему је крајњи циљ обавештајног рада оптимизација планиране акције (Jones, 1988).

Међутим, обавештајна подршка војних операција у изузетно сложеном урбаном окружењу често захтева виши степен специфичности и верности у обавештајним производима од захтеваних у операцијама спроведеним у другим окружењима. Сходно томе, комплексност урбаног подручја и могућности обавештајних структура да припреми обавештајни производ који би омогућио војним командантима да управљају неизвесношћу у урбаној средини ради успешне реализације војне операције, представљају сталну дилему. Наиме, прикупљање обавештајних података у војним

операцијама постоји као изазов још од времена Сун Цу-а који је приметио да „паметан владар и мудар генерал побеђују уз помоћ ваљане обавештености и доброг предвиђања. Предвиђање није дар који долази с неба, нити на основу ранијих примера или путем прорачуна. Предвиђање се изводи на основу података до којих долазе они који добро познају прилике непријатеља“ (Sun Tzu, 2009: 40). Другим речима, предзнање стечено прикупљањем обавештајних података централни је елемент у адекватној припреми борбеног простора. Предзнање о непријатељу, наглашава Сун Цу, представља суштину ратовања, оно од чега војске зависе у сваком свом покрету (Sun Tzu, 2009). Из наведеног се види сврха обавештајне припреме бојишта, с тим да је неопходно додати и познавање прилика борбеног простора, односно окружења (Терзић et al., 2018).

Сумирањем свега поменутог може се закључити да тачно и правовремено обавештавање о терену и временским приликама, локацији, потенцијалу и активностима противника, положају цивилног становништва и другим релевантним факторима, постаје императив за успех у урбаном ратовању (Конаев, 2019). Сходно томе, обавештајна подршка представља важан и неопходан елемент у повећању знања о непријатељу и проналажењу начина за успешну реализацију војне операције.

1. УРБАНА СРЕДИНА И КОНЦЕПТ УРБАНОГ РАТОВАЊА

Урбано окружење чине адаптивни системи са широким спектром структура, процеса и функција који су развијени како би обезбедили задовољење потреба концентрисаног становништва у суженом простору. Међутим, иако су дате структуре, процеси и функције својствени свим урбаним срединама, свако урбано окружење је јединствено. Другим речима, не постоји универзално одређење појма „урбана средина“.

Према Merriam-Webster речнику, град као урбана средина представља „веће насељено место, са већим бројем становника или већег значаја од вароши или села“, што је прилично нејасно. Поједини аутори као критеријуме за одређење урбане средине, односно града, наводе физичке (нпр. терен, инфраструктура, и сл.) и социјалне карактеристике које граду омогућавају да функционише као „географски плексус“ (Karlan et al., 2004). Представљена група критеријума може се проширити другим

факторима, као што су: број и густина становништва, економска активност, ниво инфраструктурне развијености, или комбинацијом наведених фактора (Deuskar, 2015).

Услед непостојања јединствене одреднице појма „урбана средина“, војна доктрина САД-а се придржава оне која се заснива на величини популације, и која одређује град као: велико и густо насељено урбано подручје, које може бити део веће урбане области, а које насељава између 100.000 и 1.000.000 становника (Spencer, 2019).

Детаљнији приказ разлике између насељених урбаних и руралних области на основу броја становника даје Упутство оружаних снага САД-а, „Водич за пешадијску борбу у насељеним местима“, и Упутство „Оперативна улога тенковског и механизованог пешадијског батаљона“ који разликују четири, односно пет категорија насељених места, и то: село (до 3.000 становника), варошица - енгл. *town* (3.000 до 100.000 становника), град (100.000 до 1.000.000 становника), метрополис (1.000.000 до 10.000.000 становника), и мегалополис или мегаград (преко 10 милиона становника) (FM 90-10.1, 1993; FM 3-90.2, 2003).

Дакле, разумевање урбаног терена као таквог представља важан и незаобилазан корак у планирању извођења урбаних операција. Међутим, планирање војних операција само на основу представљених популационих разлика, није довољно. Сходно томе, војни стратеги и аналитичари о градовима размишљају као о: слојевитом и интерактивном низу сложених адаптивних система који укључују акције, интеракције и трансакције, или као о: сложеном живом организму са сопственим токовима, мрежама и ритмовима (Williams & Selle, 2016).

У том погледу, Харис и сарадници наглашавају контекст, сразмеру, густину насељености, повезаност друштва, проток ресурса, и претње као јединствене и неизоставне карактеристике у проучавању оперативног окружења урбаних средина, у овом случају „мегаградова“ (Harris et al., 2014). Под контекстом (енгл. *context*), Харис и сарадници подразумевају историјски, културолошки, локални, регионални и међународни контекст. Сразмера (енгл. *scale*), односно релативна величина мегаградова, представља изазов доктрини и структури оружаних снага. Наиме, густина, повезаност, проток и контекст могу се проучавати у било ком окружењу, али разумевање ових елемената у мегаградовима јесте оно што представља јединствен проблем. Стога, преиспитивање конструкција за одређивање потребне оружане силе за извођење акција мора бити неопходан услов у мегаградским окружењима (Goode, 2009/10). Густина

(енгл. *density*) насељености (становништво, инфраструктура и електромагнетни сигнали) може пореметити транспортне и комуникационе токове у, и око градског окружења (FM 2-91.4, 2008). Другим речима, структурна густина ограничава маневарску способност и одређује величину војних формација што доводи до дезинтеграције борбене моћи. Повезаност (енгл. *connectedness*) градова је данас више него очигледна. Покушај изолације једног, као што препоручује тренутна војна доктрина, може бити тежак и довести до непредвиђених последица. Тренутни пренос информација и повезаност са другим урбаним срединама чини изолацију модерних градова немогућом. Под протоком (енгл. *flows*) Харис и сарадници подразумевају кретање људи и ресурса у, и из мегаграда, док постојање претњи (енгл. *threats*) представља сталну опасност по стабилност и одрживост урбаних средина која значајно доприноси њиховој сложености.

Када се узму у обзир наведене карактеристике и сложеност која из њих проистиче, може се констатовати да постоји мноштво фактора који обликују урбано окружење и мењају традиционални приступ ратовању, при чему утичу на планирање, вођење и крајњи успех урбаних операција. Како би се адекватно одговорило на изазове сложености урбаног терена, развијен је посебан оквир за разумевање чинилаца који утичу на урбану средину, а који урбано окружење посматра као „урбану тријаду“ коју чине сложени физички терен, популација значајне величине и густине, и различите социокултуролошке групе и структуре. Конкретно, „Доктрина операција здружених снага у урбаној средини“ оружаних снага САД-а, урбано окружење посматра као „урбану тријаду“, коју чине сложени, људских руку створен, физички терен; становништво; и инфраструктура (JP 3-06, 2013). С друге стране, развојна Доктрина аустралијских оружаних снага под називом „Операције у урбаним срединама“, урбано окружење одређује као скуп три међусобно повезана терена, и то: физичког, људског и информационог (LWP-G 3-9.6, 2008).

Комплексни физички терен чине вештачке грађевине различитих типова, величина, и материјала (а)симетрично распоређених на природном терену. Како густа урбана географија мења природу просторних и временских односа и разумевање истих, густина различитих структура у урбаном окружењу представља битан фактор при планирању операција с обзиром на то да значајно умањује могућност правовременог уочавања потенцијалних претњи у односу на отворени терен (Stephens et al., /). Када је у питању популациона димензија, за разлику од Доктрине САД која дато подручје класификује као урбано, односно рурално, према броју популације, Доктрина оружаних снага

Аустралије људски терен одређује као област где бројне групе становништва (етно-језичке групе, политичке фракције, племена или кланови, верске секте или идеолошки покрети) коегзистирају у истом физичком простору. Када војне снаге делују на оваквом терену, разликовање група становништва изузетно је тешко и захтева софистицирано културолошко и језичко разумевање (LWP-G 3-9.6, 2008). Према томе, социо-културолошке карактеристике заједнице представљају фокус анализе становништва (JP 3-06, 2013). Иако Доктрина САД посматра физички терен и инфраструктуру као засебне елементе урбаног окружења, развојна Доктрина аустралијских оружаних снага ова два елемента интегрише у један, док за трећи елемент „урбане тријаде“ узима постојање комплексног информационог терена. Сложени информациони терен настаје када у оперативном окружењу постоји више извора или путева преноса података и информације. Оружане снаге које делују у таквом окружењу неће бити у могућности да контролишу проток информација у зони операције (LWP-G 3-9.6, 2008).

Сумирањем наведеног да се закључити да превладавајући и најважнији аспект урбаног окружења представља густина (енгл. *density*), тј. густина терена, становништва, инфраструктуре, и информација. Међутим, осим просторно-физичке и информационе, урбана подручја имају и већу временску густину, односно више активности у јединици времена (JP 3-06, 2013). Овај облик густине директно утиче на прикупљање обавештајних података, као и на врсте и на број ресурса који могу бити потребни за ивођење војних операција. Како „урбана тријада“ успоставља темељну перспективу која указује на интеракцију између физичког терена и инфраструктуре, становништва, и протока информација у урбаној средини, може се закључити да урбано подручје представља сложен и динамичан систем, са јединственим политичким, војним, економским, социјалним, информационим, инфраструктурним и другим подсистемима, при чему сваки од наведених подсистема утиче на планирање и извођење војне операције. Међутим, иако су сва три елемента „урбане тријаде“ значајни, утицај војних операција на урбано становништво и обрнуто представља одлику која операције у урбаним срединама разликује од операција у другим срединама. Разлог томе јесу број структура, непријатеља, небораца, сопствених оружаних снага, борбених позиција, места напада, и физичких препрека по „кубном километру“, и број ангажованих тактичко-оперативних јединица, кретања трупа и интеракција са неборцима у простору, који је значајно већи у градовима него у било ком другом окружење (Glenn, 2000). Једном речју, урбано подручје се налази у константном стању кретања што захтева брзо

прилагођавање обавештајних и командних структура како би се операција успешно реализовала.

2. ОБАВЕШТАЈНА ПОДРШКА ВОЈНИХ ОПЕРАЦИЈА

Победа у урбаном рату директно зависи од успеха обавештајних операција (Акгата, 2019): планирања и усмеравања активности; прикупљања, обраде, анализе и експлоатације података; процена и повратних информација; обједињених у јединствени обавештајни процес (ЈР 2-01, 2017). Извођење обавештајних операција није неопходно само због лоцирања непријатељских потенцијала, већ и због утврђивања предности и мана урбане средине, и успостављања адекватног (војног) одговора. Једном речју, обавештајне операције доприносе разумевању оперативног окружења.

Када се спроводе припреме за реализацију операције/а у урбаном окружењу, команданти и њихови штабови морају добро разумети све аспекте урбаног подручја, као и ситуацију у окружењу. То значи да се у обзир морају узети три основне карактеристике урбаног окружења, и то: терен, временски услови, и претња (ФМ 2-91.4, 2008), али и друге карактеристике урбане средине, попут политичке и економске ситуације, социолошке позадине, демографије, историје, постојања криминалних организација, војних и паравојних група, и сл. Другим речима, оперативно окружење подразумева физичку димензију (копно, море, ваздушно-космички простор) и сајбер димензију у којима се планира спровођење операција, као и противничке, савезничке и неутралне системе који могу утицати на реализацију датих операција. Анализирањем аспеката оперативног окружења у смислу оперативних варијабли: политичке, војне, економске, социјалне, информативне, инфраструктуре, физичке и временске – обезбеђују се релевантне информације које команданти користе за визуелизацију оперативног окружења. Сходно томе, оперативно окружење представља комбинацију захтева и околности који утичу на способност доношења одлука од стране команданта (ЈР 3-0, 2017).

С обзиром на то да одлуке војних команданата на свим нивоима зависе од правовремених и тачних обавештајних података о стратегији, тактици, намерама, циљевима, снагама и слабостима, и способностима противника, улога обавештајне подршке јесте да војним командантима и штабовима обезбеди правовремену,

релевантну, тачну, предиктивну и прилагођену обавештајну информацију о непријатељу и другим аспектима урбаног окружења у којем се изводи операција. Стога, сврха обавештајних операција јесте обавештајна подршка процеса војног одлучивања (енгл. *military decision-making process*) (FM 2-0, 2010).

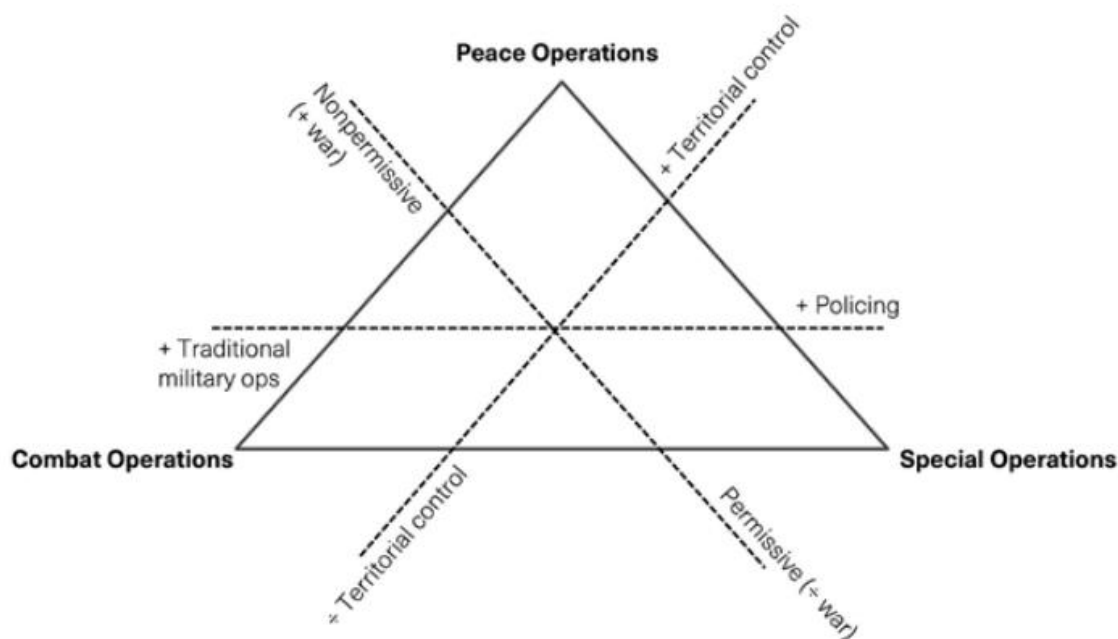
Сходно наведеном да се закључити да виталну улогу у реализацији војних операција у урбаном систему има „прецизност“ обавештајних података прикупљених током спровођења обавештајних операција. Обавештајни подаци су производи који проистичу из прикупљања, обраде, интеграције, процене, анализе, и тумачења доступних информација које се односе на стране нације, непријатељске или потенцијално непријатељске снаге или елементе, и подручја стварних или потенцијалних операција. Међутим, да би обавештајни подаци били „војно употребљиви“, према Упутству оружаних снага САД-а „Обавештајна подршка“, они се морају генерисати путем „функције обавештајног ратовања“ (енгл. *intelligence warfighting function*) која обухвата сродне задатке и системе а који олакшавају разумевање оперативног окружења (FM 2-0, 2010; FM 3-0, 2017). На основу генерисаног одговора могуће је уочити капацитет и (потенцијалне) акције противника. Да би функција обавештајног ратовања била ефикасна неопходно је да задовољи критеријуме квалитета информација, и то: тачности, правремености, употребљивости, комплетности, прецизности и поузданости. Уколико се поред наведених критеријума испуне и услови релевантности, предиктивности и прилагођености, може се констатовати да је обавештајна подршка успешно реализована (FM 2-0, 2010). Сходно томе, функција обавештајног ратовања представља неизоставан елемент обавештајних операција и увек је ангажована у циљу пружања подршке команданту у свим типовима војних операција у урбаним срединама.

Међутим, изазови који се јављају при изради обавештајног производа у урбаном подручју нису последица само вишедимензионалне структурне истог, већ и његовог веома умреженог и флуидног стања. Другим речима, густо умрежена урбана средина уз велику брзину и проток информација ствара „маневарску дилему“ која може захтевати да акција буде реализована у свим просторним димензијама: копну, мору, ваздуху, сајбер простору и свемиру. Осим тога, у урбаном окружењу често се јављају захтеви да се различите врсте војних операција изводе истовремено у суседним деловима истог

оперативног подручја, што се назива „троблоковским ратовањем“ - енгл. *three block warfare* (Krulak, 1999).

2.1. Типови војних операција

Обавештајне операције на урбаном терену зависе од врсте војне операције чија се реализација планира. Сходно томе, „Доктрина операција здружених снага у урбаној средини“ оружаних снага САД-а, наводи да се на урбаном терену могу изводити борбене операције, операције са/без употребе силе, и вишеструке симултане операције (JP 3-06, 2002). Према Брајтенбаху и сарадницима реч је о: борбеним операцијама, мировним операцијама, и специјалним операцијама (Breitenbauch et al., 2019). На слици 1. дат је графички приказ наведених типова операција. Оперативни простор је означен троуглом, док сваки угао у датом троуглу илуструје један тип војне операције.

Слика 1. Типови војних операција (извор: Breitenbauch et al, 2019: 321).

Први тип - **борбена операција** у доњем левом углу - карактерише стварно ратно стање уз покушај успостављања територијалне контроле и недостатка полицијске активности. Ово је тип операције који се најбоље може упоредити са традиционалним схватањем рата, усмерен је на изолацију, неутралисање или уништавање целокупног или дела противничког војног апарата како би се стекла контрола над непријатељским војним способностима и/или територијама. Други тип - **мировна операција** у горњем углу - у

основи је везана за полицијски рад. Овај тип операције је карактеристичан по покушају успостављања територијалне контроле над слободним подручјем без стварног ратног стања. Ова врста операције нема изражену војну природу јер има за циљ да подржи већ договорени мировни процес за разлику од стварања мира кроз стварне војне (борбене) операције. Трећи тип - **специјалне операције** у доњем десном углу - карактерише недостатак покушаја (или чак интересовања) за успостављањем територијалне контроле, као и недостатак било какве полицијске активности. Овај тип операције карактерише спровођење *ad hoc* акција у кратком временском интервалу које за циљ имају промену „правила игре“ на стратешком нивоу, а понекад и стварање услова за реализацију друга два типа војних операција.

Сумирањем наведеног, обавештајна подршка у пракси се реализује током **војног ангажмана, безбедносне сарадње и одвраћања** (примери укључују војне размене, контролу наоружања, спровођење санкција, заштиту поморских рута, демонстрацију силе, подршку (против)побуњеничких акција, и сл.), током **одговора на кризе и операције у кризним ситуацијама** (примери укључују операције евакуације небораца; мировне и хуманитарне операције; одговор на хемијске, биолошке, радиолошке и нуклеарне акциденте, и сл.), током **главних војних операција и кампања** где оружане снаге имају дуготрајно и вишедимензионално присуство (JP 2-0, 2013).

Међутим, како би се наведене урбане операције што ефективније и успешније реализовале, неопходно је проширити знање о окружењу и противнику уз истовремено смањивање обима оперативног проблема ради његовог ефикаснијег менаџмента. Ово је могуће постићи спровођењем обавештајних операција којима се идентификују могући начини „смањивање проблема“ (Gian et al., 2017). Метафора „смањивање проблема“ (енгл. *shrinking the problem*) односи се на логичко развијање концептуално одговарајућег оквира за прикупљање оптималне количине информација из урбаног окружења довољне за реализовање циљева уз експлоатацију свих аспеката оперативног окружења. Смањивање проблема могуће је реализовати изградом одговарајућег аналитичког оквира којим би се анализирале све димензије урбане средине у којој се планира извођење операције/а.

2.2. Аналитички оквир

Аналитички оквир обухвата низ питања којима се идентификују релевантни фактори, тј. варијабле од значаја за реализацију планиране војне операције, а које чине суштину обавештајне подршке. Свака процена важности обавештајних података за планирану мисију мора прво дефинисати циљ обавештајне подршке (питање број 1.). Одговор на питање број 1. одређује које ће обавештајне активности бити спроведене и која је сврха обавештајне анализе (питања од броја 2. до 10.), и идентификује критеријуме на основу којих ће се вршити процена ефикасности обавештајних задатака (питање број 11.). Питање број 12. анализира допринос обавештајне подршке остварењу стратешких циљева војне операције. Наведени аналитички оквир представљен је у табели 1.

Табела 1. Аналитички оквир (извор: Gentry, 2019).

1. Која је сврха обавештајне подршке (у контексту стварног или потенцијалног сукоба који се разматра)? <ul style="list-style-type: none">▪ Стратешко одлучивање;▪ Стратешко или тактичко упозорење;▪ Војно планирање;▪ Набавка адекватног наоружања и војне опреме;▪ Рационализација војно-финансијских захтева;▪ Тактичко-оперативна подршка;▪ Надгледање безбедносне ситуације, укључујући поштовање споразума о наоружању;▪ Друго;▪ Комбинације наведеног.
2. Ко пружа обавештајну подршку? <ul style="list-style-type: none">▪ Која организација/е?▪ Зашто?▪ Да ли релевантни актери имају одговарајућа средства у погледу буџета и квалификација?
3. Какве су обавештајне функције и активности наглашене? <ul style="list-style-type: none">▪ Које се обавештајне дисциплине првенствено користе, на које начине, и зашто?▪ Који су централни елементи обавештајне анализе?▪ Које варијанте контраобавештајне делатности су највероватније?▪ Које оперативне одговорности имају обавештајне организације?
4. Како обавештајне структуре делују самостално, а како у комбинацији с другим структурама? <ul style="list-style-type: none">▪ Да ли структуре ефективно сарађују и делују у оперативном окружењу?▪ Шта је организационо ривалство и како утиче на обавештајне операције?▪ Како обавештајне структуре одређују опсег својих одговорности?▪ Како обавештајне структуре утичу на организационе подстицаје повезане са обавештајним подацима?▪ Какве ефекте остварују карактеристике појединих лидера на операције и перформансе обавештајне структуре?▪ Да ли су циљеви обавештајних структура у потпуности компатибилни са циљевима кључних војних и политичких лидера?
5. Који је ниво организационе културе унутар обавештајних структура? <ul style="list-style-type: none">▪ Како утиче на врсту обавештајне подршке која се пружа?▪ Како утиче на начин на који се реализује обавештајна подршка?▪ Како утиче на оперативну ефикасност обавештајне подршке?

6. Да ли подршка спољних ентитета, држава и/или недржавних актера утиче на перформансе обавештајних операција?

- Ако утиче, како, и са којим ефектима?

7. Да ли су обавештајне операције или активности ограничене због правних, политичких, бирократских или других разлога? Зашто? Са којим ефектом?

- Постоје ли ограничења приликом испитивања субјеката (према УН Конвенцији против тортуре и других сурових, нељудских и понижавајућих казни или поступака; Европској конвенцији о људским правима; итд.)?
- Постоје ли ограничења у погледу врста и циљева активности за прикупљање података?
- Да ли националне политичке културе ограничавају или искључују примену анализа?
- Да ли постоје посебни интереси кључних корисника (појединаца или група) у обавештајној делатности?

8. Како доносиоци одлука виших нивоа примају и управљају обавештајним информацијама?

- Да ли доносиоци одлука виших нивоа ефективно организују и управљају обавештајним јединицама?
- Како реализоване обавештајне активности утичу на ставове корисника о обавештајним подацима?
- Да ли корисници често примењују обавештајну подршку у одлучивању?
- Да ли ниво знања корисника о могућностима и ограничењима обавештајне подршке значајно утиче на корисност исте?

9. Како активности противника и релевантних трећих страна утичу на перформансе обавештајне активности?

- Да ли су супарничке обавештајне структуре „тешки противници“ или „лаке мете“?
- Који су оперативни и стратешки ефекти „обавештајних ратова“?

10. Како и колико добро се обавештајна делатност прилагођава оперативном окружењу?

- Која је брзина и ефикасност прилагођавања у односу на противнике?

11. Колико је ефикасна обавештајна подршка с обзиром на додељене задатке?

12. На који начин је обавештајна делатност утицала на измену стратешког исхода? Да ли је било значајно или не? Колико су били значајни други фактори?

- Какав је „маргинални“ допринос обавештајне подршке?
- Шта би се догодило без спровођења обавештајне подршке?

Након идентификовања и анализе наведених приоритетних обавештајних информација могуће је успоставити обавештајно-комуникациону архитектуру за пренос обавештајних информација између различитих елемената обавештајне структуре у циљу генерисања обавештајног производа. Нека од питања на која је неопходно одговорити како би се формирала адекватна обавештајно-комуникациона архитектура су (FM 2-0, 2010): Шта/ко су јединични колектори?; Ко су обрађивачи и где се они налазе у јединици?; Који су нивои размене информација у свакој мрежи у односу на капацитет те мреже?; Где се налазе елементи за израду обавештајних производа у јединици?; Где се налазе доносиоци одлука у јединици?; Како јединица дистрибуира информације од креатора обавештајних производа до доносилаца одлука/корисника?; Колико треба времена за израду обавештајних производа?; Да ли су системи које користе елементи јединице (колектори, продуценти, обрађивачи и корисници) међусобно компатибилни? Ако не, шта је решење овог проблема?; Како јединица може приступити базама података и информацијама виших и других обавештајних (под)система? Да ли су потребни посебни захтеви за приступ наведеним базама података, као што су безбедносна провера, полиграф, специфична обука или сертификација?.

2.3. Модел обавештајног циклуса у војним операцијама

Обавештајни производ представља резултат процеса који претвара податке и информације у знање које се користи као подршка у одлучивању. Овај процес који обједињује обавештајне операције планирања и усмеравања активности; прикупљања, обраде, експлоатације и продукције података; процене и повратних информација; и генерише их у обавештајни производ који се потом доставља доносиоцима одлука, назива се обавештајни циклус (табела 2.).

Табела 2. *Опис фаза обавештајног циклуса* (извор: MCWP 2-10, 2016.)

Фазе обавештајног циклуса	Опис
Планирање и усмеравање	Утврђују се обавештајни захтеви и планирају обавештајне операције и активности
Прикупљање података	Развија се потребна обавештајна структура за прикупљање података из различитих извора
Обрада, експлоатација и продукција података	Претварање сирових података и информација у одговарајући облик обавештајног производа
Дисеминација података	Правовремено достављање обавештајног производа корисницима
Коришћење података	Употреба обавештајног производа

Обавештајни циклус састоји се од низа повезаних активности које потребу за обавештајним подацима о одређеном аспекту борбеног простора или претње трансформишу у производ заснован на знању који се даје команданту на употребу током процеса доношења одлука.

У односу на модел обавештајног циклуса који се примењује у цивилне сврхе, војнообавештајни приступ анализи оперативног окружења је агресивнији с обзиром на то да се састоји од процене противникових способности и рањивости, и анализе потенцијалних претњи и прилика (слика 2.). Војна верзија обавештајног циклуса је више оријентисана ка захтевима команданта, а мање ка улози обавештајних менаџера (Herman, 1996).

Војни аналитичари углавном траже најмање могуће одбрањени или најкрхкији ресурс неопходан за одрживост противникових потенцијала. Потом се опажене рањивости означавају као „критичне рањивости“ и приступа се предлагању офанзивних акција с циљем њихове дезинтеграције, уништења, или комбинације акција (McGlynn & Garner, 2019). У односу на наведене активности, идентификују се обавештајне потребе и развија

план за њихову опскрбу. Подаци се прикупљају, обрађују у информације, и претварају у обавештајне податке анализом и синтезом. Тако добијено знање се доставља војном команданту као обавештајни производ који се користи у процесу војног одлучивања.

Информације које се користе за генерисање обавештајног производа потичу углавном из три различита извора, и то: подаци добијени применом обавештајних дисциплина (HUMINT, IMINT, SIGINT, и др.), подаци прикупљени употребом сензора (нпр. радари), и подаци прикупљени током борбених дејстава (извештаји тактичко-оперативних јединица). Због своје високо порозне структуре, подаци прикупљени током борбених дејстава и употребом сензора, понекада се за доношење одлука користе сирови, без претварања у обавештајне податке (MCWP 2-10, 2016), што треба избегавати.

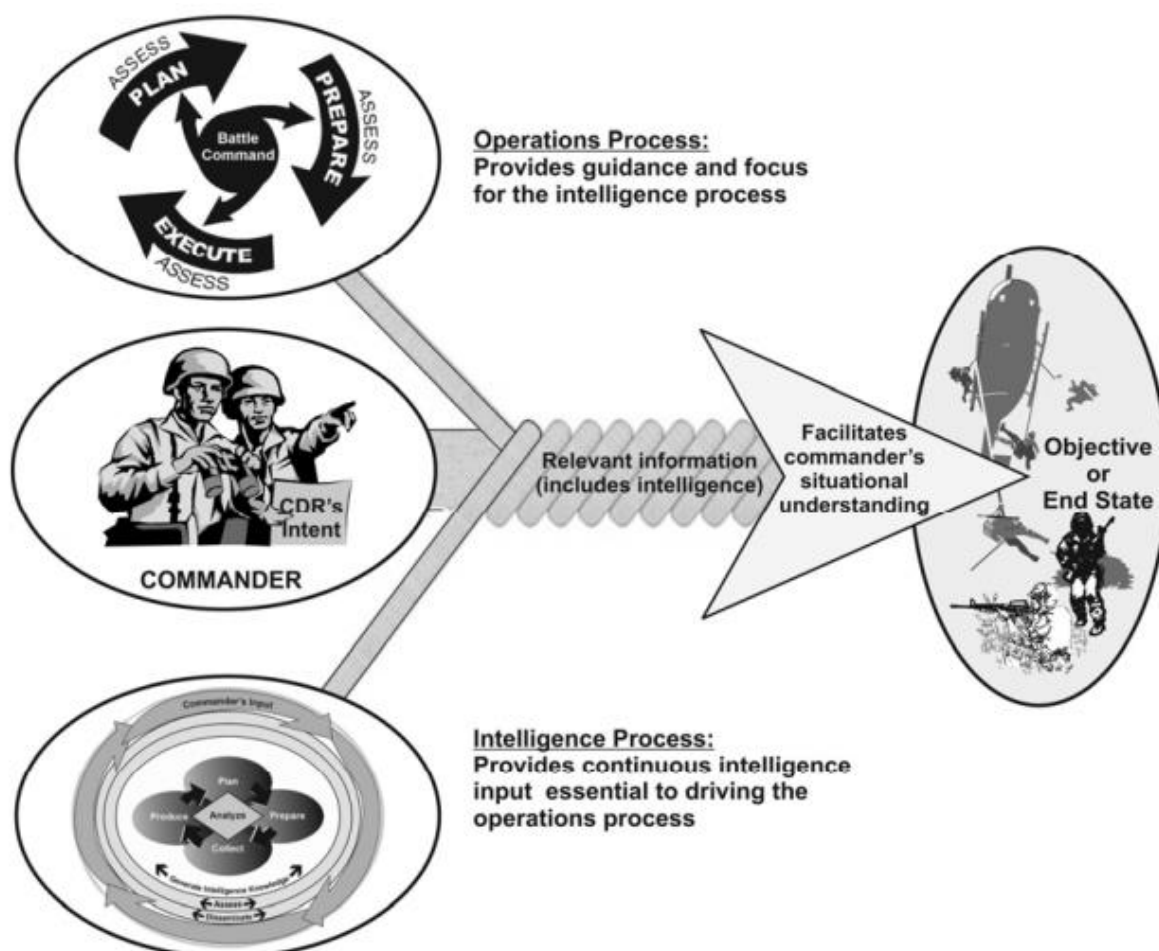

Слика 2. Модел војнообавештајног циклуса у оружаним снагама САД-а (извор: JP 2-0, 2013: I-6)

Дакле, примарна сврха војнообавештајног циклуса је подршка процесу доношења одлука од стране команданата. Међутим, иако обавештајне операције могу бити вођене обавештајним подацима, команданти обликују процес прикупљања обавештајних података подједнако, па чак и више од војнообавештајног руководства (Connable, 2012).

Обавештајни процес којим се прикупљају подаци и оперативни процес којим заповедници обликују начин прикупљања обавештајних информација и који користи обавештајне податке су два одвојена, али повезана процеса (слика 3.). Наиме, заповедници користе оперативни процес планирања, припреме, извршавања и процене како би континуирано планирали и изводили операције. Команданти не могу успешно

обављати активности укључене у оперативни процес без обавештајних информација и података. Дизајн и структура обавештајних операција подржавају оперативни процес команданта пружајући му обавештајне податке неопходне за вођење операције/а. Командант усмерава прикупљање информација кроз захтеве за потребним информација који покрећу операције и обавештајни процес. Обавештајни процес се реализује током свих фаза оперативног процеса како би се обезбедила континуирана обавештајна подршка од суштинског значаја за оперативни процес. Обавештајна припрема бојишта представља један је од интеграционих модела наведених процеса (FM 2-0, 2010).

Слика 3. Однос између војнообавештајног и оперативног процеса (извор: FM 2-0, 2010: 1-20)

Према „Здруженој обавештајној доктрини“, оружаних снага САД-а, обавештајна подршка војног одлучивања команданта може се спроводити у циљу: **обавештавања команданта** (подразумева пружање информација о стварним и потенцијалним претњама, терену, метеоролошким условима, инфраструктури, социјалним карактеристикама, популацији и сл.); **описа оперативног окружења** (подразумева

пружање информација о политичком контексту, економској и социјалној ситуацији, критичној инфраструктури, системима комуникације, војним потенцијалима, намерама и тактикама); **идентификовања, дефинисања и номиновања циљева** (подразумева израду плана за прикупљање обавештајних података заснованог на командантовим приоритетима и идентификовањем могућих претњи у борбеном простору); **подршке планирању и извршењу операција** (подразумева размену информација са и између различитих структура извршне власти, као и са међународним партнерима; лоцирање обавештајних платформи за пружање оптималне обавештајне подршке, успостављање међусобних аранжмана за подршку страним држављанима, обавештавање о могућим нападима, и сл); **супротстављања заваривању и изненађењу противника** (подразумева пружање информација о противниковим могућностима и слабостима; о месту, времену и начину на које би војне снаге могле да искористе своју информациону супериорност; и о претњама по сопствене информације и информационе системе); и **процене ефикасности операција** (подразумева спровођење истраживања о степену штете по циљеве мисије, пружање обавештајне подршке планирању будућих напада, размештању додатних снага и сродних активности) (ЈР 2-0, 2013).

2.4. Обавештајни процес и индикатори

За решавање конкретног проблема у урбаној средини неопходно је спознати кључне факторе у окружењу и њихов утицај на планирану активност или операцију. То се у потпуности може сагледати кроз обавештајну подршку процеса оперативног планирања где се врши процена основних операцијских фактора (чинилага): снаге, простора, времена, информација, и њиховог међусобног утицаја. Сваки од наведених операцијских фактора садржи скоро бесконачан број информација које могу имати различит значај у зависности од циља и врсте операције (копнена, ваздухопловно-космичка, поморска, здружена), нивоа планирања (стратегијски, оперативни и тактички), метода (паралелно и истовремено), и техника оперативног планирања. Процес којим се обавештајно анализира и процењује утицај и значај операцијских фактора за реализацију конкретне војне операције назива се обавештајна припрема бојишта (Bolić, 2016).

С друге стране, индикатори представљају појединачне делове информација који се односе и указују на стање, намеру или способност актуелног или потенцијалног противника да у зони операције изводи одређене активности, усвоји или одбаца

одређену варијанту употребе снага, а која би могла бити од утицаја на извођење војне операције. Праћење индикатора подразумева идентификацију низа противничких активности које појединачно или у целини указују на његову намеру и будуће активности у оперативном окружењу (Терзић, 2014). Праћење индикатора стања у зони операције изводи се у циљу правовременог упозорења команданта и штаба на тренутне и предстојеће активности непријатеља и осталих структура у зони операције.

Праћење индикатора стања се реализује следећим активностима: **применом обавештајне дисциплине IMINT** (*imagery intelligence*) - визуелним извиђањем, односно анализом слика, аерофото снимака и видео записа прикупљеним употребом беспилотних летелица; **применом обавештајне дисциплине HUMINT** (*human intelligence*) - прикупљањем података из људских извора; **применом обавештајне дисциплине SIGINT** (*signals intelligence*) - информације добијене пресретањем, обрадом и анализом страних комуникација (FISINT - *foreign instrumentation signals intelligence*), пресретањем и праћењем комуникационих сигнала и канала (COMINT - *communications intelligence*), пресретањем и праћењем електронских сигнала (ELINT - *electronic intelligence*); **применом обавештајне дисциплине OSINT** (*open-source intelligence*) - прикупљањем и анализом података из јавних извора; **применом обавештајне дисциплине GEOINT** (*geospatial intelligence*) - експлоатацијом и анализом слика и геопросторних информација ради описивања, процене и визуелног приказа физичких карактеристика и географски референцираних активности на површини; **применом обавештајне дисциплине MASINT** (*measurement and signature intelligence*) - употребом техничких инструмената као што су радар, електрооптички сензори, детектори зрачења и даљински сензори; **применом обавештајне дисциплине TECHINT** (*technical Intelligence*) - прикупљањем и анализом стране војнотехничке опреме и припадајућег материјала (FM 2-91.4, 2008; FM 2-0, 2010; JP 2-01.3, 2014).

Због велике густине насељености урбаних подручја, а према Упутству оружаних снага САД „Обавештајна подршка у урбаној средини“, најзначајнија и најефикаснија обавештајна дисциплина у урбаном окружењу јесте HUMINT дисциплина (FM 2-91.4, 2008). Наиме, HUMINT дисциплина је од суштинског значаја за разумевање локалног понашања и психологије, одређивање локација унутар структура и/или под земљом, идентификовање циљева које друге дисциплине не могу уочити (нпр. GEOINT дисциплина), и развијање свести о ситуацији на терену. С обзиром на то да поузданост информација добијених применом HUMINT дисциплина може бити упитна,

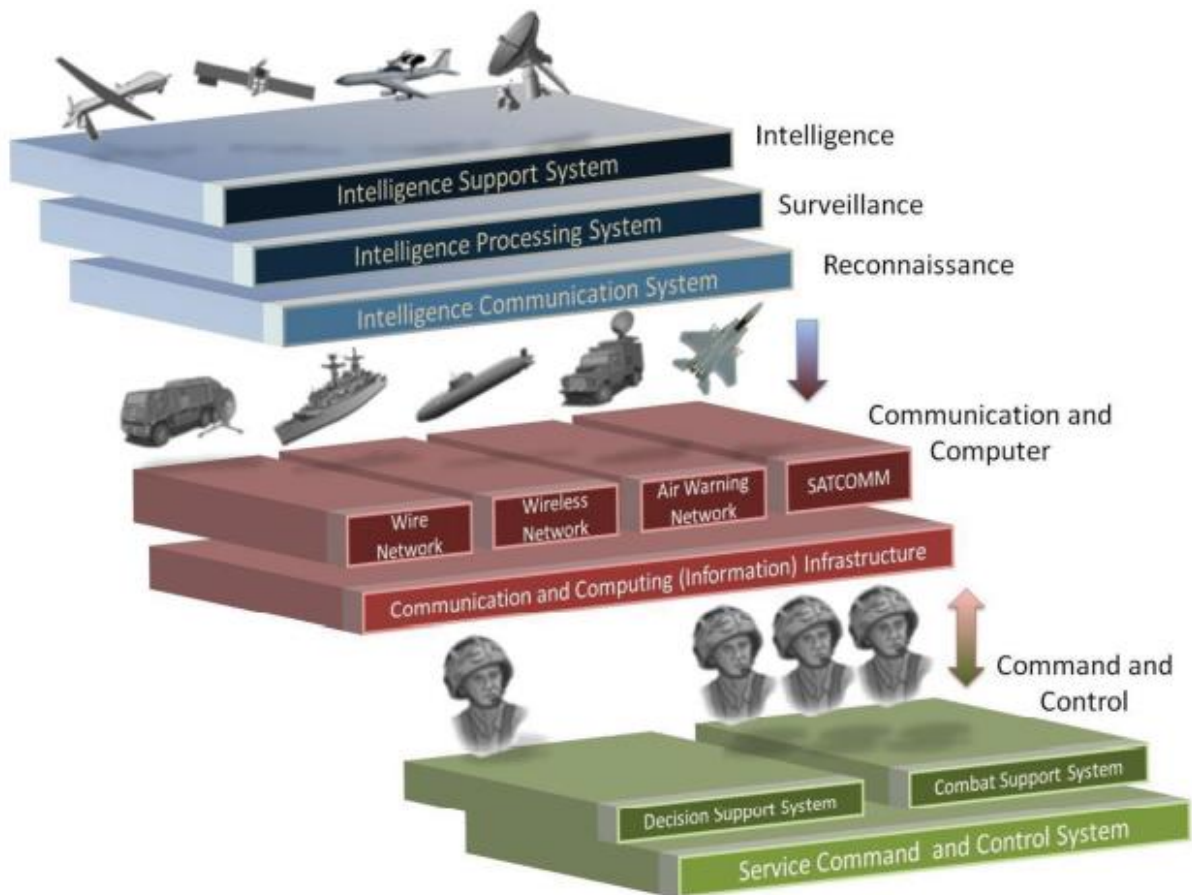
информације би требале бити верификоване из других извора (JP 2-01.3, 2014). Према томе, анализа било ког урбаног окружења била би непотпуна без употребе GEOINT и IMINT дисциплина које су пресудне током процеса обавештајне припреме бојишта. Како урбана средина има значајан утицај на све врсте сигнала, у смислу њиховог изобличавања, током процеса војног одлучивања мора се развити свеобухватна електронска припрема борбеног простора применом SIGINT обавештајне дисциплине. Као додатак свеобухватној анализи урбаног терена, употреба TECHINT обавештајне дисциплине може бити пресудна при анализи обавештајних података, спречити технолошка изненађења, и развити контрамере усмерене ка неутралисању технолошких предности противника (FM 2-91.4, 2008). Наведене обавештајне дисциплине имају пресудну улогу током анализирања оперативног урбаног окружења, док остале дисциплине имају минорнију улогу.

2.5. ISR системи

Избор метода за прикупљање обавештајних података у урбаним срединама може да варира у зависности од терена, метеоролошких услова, претњи, инфраструктуре, популације, историје, културе, језика, локалне климе, нивоа економског развоја, и других фактора. При томе треба нагласити да је људску димензију и њене ефекте на урбане операције много теже проценити и разумети од физичких и временских аспеката окружења. Истинска доминација у разумевању урбаног терена може се постићи само комбинацијом HUMINT дисциплине и ISR система (Тоор, 1994).

Термин „ISR (*intelligence, surveillance, and reconnaissance*) систем“ користе оружане снаге за описивање система, процеса и производа које примењују за прикупљање информација. Ови системи имају пресудну улогу у визуелизацији теренских услова борбеног простора (JP 2-01, 2017), и у пружању подршке током планирања операција (Haigler, 2012). Путем ISR система, команданти и штабови континуирано планирају и ангажују средства и снаге за прикупљање неопходних информација. Надзор и извиђање, као ISR елементи, пружају релевантне информације у погледу распореда претњи, састава и стања становништва, и специфичности урбаног терена. Другим речима, успех урбане операције зависи од успешног надзора и извиђања (FM 3-06, 2006).

Савремена модификација ISR система јесте C4ISR (*command, control, communications, computers, intelligence, surveillance and reconnaissance*) систем који представља централни нервни систем војних организација (слика 4.). Примарни циљ и сврха C4ISR система је да представи слику оперативног подручја, прикаже општи сценарио, и омогући боље управљање ситуацијом. Сходно томе, омогућено је развијање јасне ситуационе слике (енгл. *situational awareness*) која ће утицати на рационалније доношење одлука од стране заповедника и реализацију војне операције (Thiele, 2013). Дакле, свеобухватна слика и боља свест о ситуацији у борбеном простору помажу команданту при доношењу ефикасних и правовремених одлука, што заузврат доприноси контроли ситуације на терену кроз унапред планирано и ефективно коришћење расположивих ресурса.

Слика 4. Архитектура C4ISR система (извор: Stokes, 2010)

У Клаузевичевом смислу, „трења“ (енгл. *frictions*), као и „ратна магла“ (енгл. *the fog of war*) у зони операције успоравају и коче доносиоце одлука да благовремено донесу

адекватне одлуке. У овим ситуацијама, C4ISR систем олакшава временски осетљив процес доношења одлука. Другим речима, C4ISR систем омогућава брже доношење одлука и њихово брзо и прецизно превођење у акцију. За оружане снаге, максимизирање свести о ситуацији и информационе супериорности путем C4ISR система не само да резултира оперативном предношћу у борбеном простору, већ и предношћу у свим другим доменима (Thiele, 2014).

2.6. Модели анализе фактора урбане средине

Оперативно окружење представља комплекс услова у којима се изводи операција, а који утичу на њен коначни исход. С обзиром на то да је развој вишедимензионалне геопросторне основе пресудан корак у разумевању урбане основе, ради лакшег разумевања и анализе, оперативно окружење се описује помоћу различитих модела који садрже одређен број варијабли. Доступно је више доктринарних оквира као што су (Parret, 2016): **PMESII-PT** (*political, military, economic, social, information, infrastructure, physical environment, and time*); **METT-TC** (*mission, enemy, terrain and weather, troops available, time available, and civil considerations*); **ASCOPE** (*area, structures, capabilities, organizations, people, and events*); и **SWEAT-MSO** (*sewage, water, electricity, academics, trash, medical, safety, and other*). Представљени модели обухватају све елементе које планери и обавештајни професионалци морају узети у обзир приликом анализе оперативног окружења.

Два основна аналитичка оквира које оружане снаге користе за разумевање оперативног окружења јесу PMESII-PT оквир за стратешки и оперативни ниво, и METT-TC оквир за тактички ниво. PMESII-PT оквир или „модел оперативних варијабли” који употребљава већина чланица НАТО-а за оперативни ниво анализе, састоји се од осам променљивих: политичке, војне, економске, социјалне, информационе, инфраструктурне, физичког окружења и времена (енгл. *time*). Овај модел представља први корак који предузимају команданти и штабови при процени терена (Skalický & Palasiewicz, 2017). Сличан модел димензија оперативног окружења користе и оружане снаге Републике Србије који за потребе планирања и спровођења операција анализира осам димензија (физичку, војну, временску, политичку, социјалну, економску, технолошку и информациону) и омогућава разумевање окружења у којем се изводе операције.

Након што је мисија дефинисана, војне формације додељене за постизање тактичких циљева у зони операције користе други, МЕТТ-ТС оквир који разматра следеће променљиве: мисију, претњу (непријатеља), терен и временске услове, трупе и подршку, расположиво време, и цивилно становништво. Анализа заснована на МЕТТ-ТС варијаблама омогућава командантима да интегришу информације на оперативном нивоу са локалним знањем релевантним за успех операције у одређеној оперативној области (FM 2-0, 2010).

Због важности цивилног становништва у урбаним операцијама, утицај становништва на обликовање урбаног терена се детаљније посматра кроз ASCOPE оквир који анализира утицај подручја, структура, способности, организација, људи и догађаја (Spencer, 2019). Уз комбиновану примену са SWEAT-MSO моделом, може се закључити да су обухваћени сви нивои урбаног терена који се не могу пронаћи у операцијама у ненасељеним руралним подручјима, а који знатно повећавају и оправдавају потражњу за интензивним обавештајним радом у урбаној средини.

2.7. Оперативни систем за обавештајну припрему бојишта

Оперативни систем за обавештајну припрему бојишта (енгл. *intelligence battlefield operating system - BOS*) одговоран је за интеграцију информација о времену, терену, комуникацији, и непријатељу (Fink & Kelly, 2002), како би се створила јаснија слика оперативног окружења. Осим тога, BOS систем је неопходан како би се успоставила веза тактичких јединица са вишим нивоима командовања (Mooges, 2002), и како би се повећала заштита властитих оружаних снага путем: процене сопствених рањивости; процене способности непријатеља да искористи те рањивости; идентификацијом перцепција претње и како претња може утицати на будућа борбена дејства; идентификацијом потенцијалних противмера за неутрализацију претње; и спровођењем одговарајућих процена ризика (Ward, 2002). BOS систем омогућава да се искористи информациони простор што значи да оружане снаге правовремено прикупљају, обрађују, користе и размењују податке о простору, времену, сопственим и противничким снагама (Остојић et al., 2017).

3. ОБАВЕШТАЈНА ПРИПРЕМА БОЈИШТА

У урбаним условима извођења војних операција, оперативни и тактички поступци јединица и појединача карактеришу се динамиком, сложености, и наглим променама борбене ситуације у свим димензијама (копно, море, ваздушно-космички и сајбер простор) и временским условима. Полазећи од ових карактеристика, све јединице се суочавају са бројним и сложеним проблемима међу којима се посебно истичу: непотпуно познавање непријатеља, ограничено време за рад команди и јединица на припреми и организацији борбених операција, и могућност постизања изненађења од стране непријатеља различитих врста и степена (Subotić et al., 1994).

Термин „операција” је у широкој употреби, али се у области одбране дефинише као „скуп борбених и/или неборбених активности, покрета и других акција предузетих по јединственој замисли, самостално или у сарадњи с другим снагама одбране, ради остварења општег циља различитог значаја” (Доктрина операција Војске Србије, 2012: 32). Било да се операције изводе у миру, рату или ванредном стању, за њихову успешну реализацију неопходно је правовремено поседовање релевантних и тачних информација о противнику, тј претњи, и окружењу у којем се изводе. Овакве информације у различитим формама генерише процес обавештајног обезбеђења оружаних снага који обухвата „...прикупљање, обраду и коришћење обавештајних података (информација, процена) о стању и намерама носиоца угрожавања безбедности (непријатељ-претња), простору ангажовања снага и времену ради спречавања изненађења и правовременог реаговања на насталу ситуацију“ (Обавештајна доктрина Војске Србије, 2012: 9). Другим речима, обавештајно обезбеђење обухвата планирање, организовање и наменску употребу обавештајних капацитета система одбране, ради прикупљања, обраде и коришћења обавештајних података о стању и намерама носилаца угрожавања безбедности, просторним и временским условима, а у циљу спречавања изненађења и правовременог реаговања на насталу ситуацију.

Основна улога обавештајног обезбеђења, у свим врстама војних операција, јесте разумевање претње и утицаја оперативног окружења, и подршка командовању и руковођењу оружаним снагама (Марковић & Маврак, 2014). Сходно томе, обавештајно обезбеђење се остварује кроз реализацију основних задатака кључних функција

обавештајног обезбеђења, а према фазама обавештајног циклуса. У пракси, обавештајно обезбеђење се реализује кроз обавештајне циклусе који се састоје од усмеравања обавештајних капацитета, прикупљања и обраде обавештајних података, и достављања обавештајних производа (података, информација, анализа, процена, итд.) корисницима.

Прикупљање, обрада и коришћење обавештајних података у обезбеђењу је нераздвојно повезано са садржајима оперативне способности у вези командовања и искоришћавања информационог простора. У Правилу ЈНА „*Обавештајно обезбеђење оружаних снага*“ прикупљање обавештајних података одређено је као најсложенија функција обавештајног обезбеђења (Obaveštajno obezbeđenje oružanih snaga, 1987). Наведено је пет начина путем којих се оно врши, и то: реализовањем обавештајно-оперативне делатности; извиђањем видова, родова и служби; испитивањем ратних заробљеника и оних који су пребегли; изучавањем непријатељевих докумената, примерака новог (непознатог) наоружања и осталих нових техничких и борбених средстава и војне опреме; и изучавањем поверљивих, јавних и других публикација (штампе, часописа, правила, уџбеника, метеоролошких извештаја и сл.) и праћењем емисија непријатељских средстава јавног информисања. Други важан аспект обавештајног обезбеђења јесте благовремена дисеминација обавештајних података и информација (Živković, 2017).

Обавештајно обезбеђење основних тактичких јединица (батаљон, чета, вод) у борбеним дејствима представља мере, поступке, дејства и активности које се предузимају ради правовременог прикупљања, обраде и коришћења обавештајних података о непријатељу, борбеном простору, и временским приликама на правцима (рејонима) обавештајне одговорности. Сходно томе, за потребе припрема за обавештајне операције, обавештајно обезбеђење подразумева спровођење следећих активности у које спада: израда детаљних студија о земљишту, метеоролошким условима и групама становништва (укључујући етничке, верске и племенске мањине); састављање анализа јаких и слабих страна државних институција, њених органа и снага, и побуњеника; припремање, израда и дистрибуција географских и топографских карата читаве територије земље, аеро-фотоснимака и других форми визуелних информација, на основу података добијених из стратегијских и тактичких извора (Živković, 2017). Обавештајно обезбеђење основних тактичких јединица се организује и остварује у циљу спречавање изненађења, правовременог доношења целисходних одлука, ефикасног руковођења и

командовања, и успешног руковођења и командовања свим врстама борбених дејстава (Subotić et al., 1994).

Задаци обавештајног обезбеђења проистичу из задатака јединице, одлике команданата, наређења претпостављене команде за обавештајно обезбеђење, тражења (захтева) потчињених, садејствујућих и суседних јединица и органа. Тежиште у реализацији задатака обавештајног обезбеђења усмерава се на откривање праћење и прикупљање података о оном делу снага непријатеља које утичу или могу имати утицај на припрему, ток и исход појединих врста борбених дејстава значајних за доношење целисходних и сврсисходних одлука за употребу батаљона и његових потчињених јединица (Subotić et al., 1994). Дефинисане задатке реализују снаге обавештајног обезбеђења (укупност људског и материјалног потенцијала) које су функционално и организационо повезане кроз успостављену обавештајну структуру обавештајних органа.

3.1. Обавештајно обезбеђење

У зависности од величине оперативног подручја, нивоа ангажовања и значаја циља који треба постићи, обавештајно обезбеђење се планира, организује и изводи на стратегијском, оперативном и тактичком нивоу за потребе операција оружаних снага. При томе, обавештајна подршка процесу војног одлучивања и развоју стратегије (енгл. *military policy making and strategy development*) представља **стратешко обавештајно обезбеђење**; обавештајна подршка планирању операција на националном или регионалном нивоу назива се **оперативно обавештајно обезбеђење**; док се обавештајна подршка неопходна за извршење локалних операција или реаговање на противничке акције одређује као **тактичко обавештајно обезбеђење** (Keegan, 2010).

Улога обавештајног обезбеђења на стратегијском нивоу подразумева праћење стања, уочавање индикација и упозоравање на безбедносне претње, ради спречавања стратегијског изненађења. Стратешко обавештајно обезбеђење подразумева прикупљања информација о страним војним способностима, намерама, плановима, предиспозицијама и опреми; анализирање садржаја тих информација; и ширење налаза доносиоцима одлука, борбеним трупима и другим корисницима (Haigler, 2012). Анализа оперативног окружења на стратегијском нивоу подразумева анализу географских региона, нација и климе, подршке светских медија и властитог становништва за

спровођење војних операција, способности непријатељске владе да се избори с тренутном ситуацијом, моћи националних економија да подрже операције на овом нивоу, и сл., а не анализу локалне географије и времена (JP 2-01.3, 2014; Păsat-Mic & Vasile, 2018). Сходно томе, на стратегијском нивоу, обавештајно обезбеђење треба да одговори на захтеве највишег нивоа руковођења и командовања оружаним снагама, прикупљањем података са најширег подручја, и израдом и правовременим достављањем обавештајних информација и процена. Носилац обавештајног обезбеђења на стратегијском нивоу даје смернице за обавештајно обезбеђење нижим нивоима командовања (оперативни и тактички).

Оперативно обавештајно обезбеђење је неопходно за планирање и спровођење кампања и главних операција ради постизања стратешких циљева унутар подручја операција (Haigler, 2012). Обавештајно обезбеђење на оперативном нивоу подржава планирање, организовање и извођење борбених и неборбених активности оперативног значаја у оквиру одређене географски ограничене зоне операције (Терзић, 2014). На оперативном нивоу, обавештајно обезбеђење подразумева анализу социокултуролошких фактора, локације и потенцијал противничких структура за пружање политичке и економске подршке, јединице војне подршке, способности за реорганизацију снага, логистичке и економске инфраструктуре, политичких споразума, штампе, информационе активности и потенцијала противника да измени информационо окружење, и сл. Поред наведеног у обзир се морају узети и додатни аспекти, као што су: средине у којима су присутни ресурси или непријатељске снаге, локална инфраструктура коју непријатељ може икористити, потенцијално укључивање трећих страна које би могле имати неке врсте интереса у оперативној области, реакција локалног становништва и локалних организација, и сл. (Păsat-Mic & Vasile, 2018). При томе, величина и обим анализе могу варирати у зависности од одређених аспеката оперативног окружења које се разматра (JP 2-01.3, 2014). За реализацију обавештајног обезбеђења на оперативном нивоу у зони операције одговорне су видовске компоненте оружаних снага или команда здружених снага. Сходно томе, улога обавештајног обезбеђења на оперативном нивоу је да обезбеди правовремене и поуздане обавештајне информације и процене о намерама, слабостима и предностима, ограничењима, саставу, распореду и оперативним способностима противника, као и географске, политичке, социјалне и економске факторе који могу утицати на оперативно планирање. Поред наведеног, обавештајно обезбеђење на оперативном нивоу пружа подршку обавештајном обезбеђењу јединица

тактичког нивоа кроз успостављену обавештајну структуру на тактичком нивоу тако што се са оперативног нивоа достављају неопходни подаци и процене које се спровођењем обавештајног обезбеђења на тактичком нивоу не могу прикупити и обрадити сопственим снагама (Обавештајна доктрина Војске Србије, 2012).

Тактичко обавештајно обезбеђење се реализује за потребе планирања и спровођења војних операција на локалном нивоу. Сходно томе, обавештајно обезбеђење на тактичком нивоу подразумева прикупљање информација ради лоцирања непријатеља и доношења одлуке о томе које ће се тактике, јединице и оружје применити у одређеном оперативном подручју (Haigler, 2012). На овом нивоу неопходно је узети у обзир значајан број информација како би се обликовао обавештајни производ адекватан за тактичко дејство јединица. На тактичком нивоу, анализа оперативног окружења је усредсређена на противничке копнене, ваздушно-космичке, поморске, и друге снаге, као и остале релевантне аспекте оперативне средине који могу представљати директну претњу по безбедност сопствених снага или успех мисије. При томе, у обзир се мора узети и анализа информација које се тичу утицаја теренских и временских услова на операције, локалног нивоа транспорта и веза, опасности коју генерише одређена локална област, непријатељских снага (у смислу њихове борбене ефикасности), локације цивилних села, потенцијалних избеглица и миграционих рута, договорених правила ангажмана, локалне штампе и пропагандних акција, локалне економије и трговачких рута, деловања локалних криминалних организација, корупције локалних власти, и сл. (Păsat-Mic & Vasile, 2018). Међутим, степен до којег ће се оперативно окружење анализирати на тактичком нивоу у великој мери зависи од расположивог времена мисије и планирања. Према томе, снаге тактичког нивоа требале би најмање анализирати оперативно окружење у смислу војних циљева, ваздушних, копнених и поморских приступних рута, утицаја географских услова на особље, извођење војне операције, системе наоружања и мобилност снага, и сл. (JP 2-01.3, 2014).

У оквиру обавештајног обезбеђења оружаних снага, а у циљу подршке командантима и командама у планирању, организовању и извођењу операција, на свим нивоима одлучивања, реализују се кључне обавештајне функције. Садржаји тих функција, који су интерактивни и често симултани, олакшавају визуелизацију борбеног простора и разумевање претње, тј. непријатеља, и утицаја борбеног простора на војну операцију.

Једна од кључних функција обавештајног обезбеђења којом се анализира оперативно окружење јесте обавештајна припрема бојишта (Обавештајна доктрина Војске Србије, 2012). Обавештајна припрема борбеног простора је суштински важна за штабне процене јер помаже команданту и штабу у доношењу одлука кроз идентификацију чињеница и фактора који одређују вероватне ризике у варијантама употребе оружаних снага, и пружају основу за прикупљање и синхронизацију обавештајних података у развоју и анализи варијанти употребе снага у зони операције. Овај процес подстиче командант ради потребе за непрекидним снабдевањем свежим информацијама о оперативном окружењу, претњама и утицају средине на снаге у зони мисије, а у циљу успешне реализације војне операције.

3.2. Концепт обавештајне припреме борбеног простора

Оперативно подручје представља концептуални поглед команданта на област операције и факторе које мора узети у обзир како би ефективно деловао и успешно реализовао дефинисану мисију. То значи да се приликом планирања и извршавања операција морају обухватити све димензије борбеног простора (површина са својим поделементима копна и мора, ваздушно-космички простор, и информациони простор са поделементима података, система и функција), као и људска димензија, које се временски мењају у складу са оперативним циљевима мисије и саставом снага. Другим речима, оперативно окружење обезбеђује команданту ментални оквир за анализу и одабир праваца деловања војних снага у односу на време, темпо и дубину (AFDD-1, 2003).

У том контексту, обавештајна припрема бојишта (ОПБ) има за циљ да представи дефинисани борбени простор, изврши процену моћи, снаге и способности непријатеља, идентификује тзв. „центар гравитације“ (извор моћи који пружа моралну или физичку снагу, слободу деловања или вољу за деловањем - Clausewitz, 1976), и препозна вероватне намере непријатеља. Међутим, „ОПБ не представља обично појединачно познавање и представљање непријатеља и карактеристика зоне операције, већ њихову интеграцију кроз представљање тренутног распореда и активности непријатељевих снага у конкретној зони извођења операције и предвиђање будућих могућих активности непријатељевих снага да делују у свим димензијама борбеног простора заснованог на детаљној анализи ефеката времена (метео услова), географским карактеристикама и другим релевантним факторима“ (Терзић, 2014: 94).

Како би се обавила обавештајна припрема оперативног подручја постоје одређени општи кораци које треба следити, имајући у виду чињеницу да сваки од корака мора бити прилагођен специфичним карактеристикама сваког подручја и сваке ситуације. Обавештајна припрема борбеног простора се реализује у четири корака који дефинишу оперативно подручје, описују ефекте које дефинисано подручје може имати по реализацију операције/а, процењују претње, и утврђују могуће правце деловања противника. Сваки од дефинисаних корака, односно функција, се континуирано спроводи ради опскрбљености доносилаца одлука свежим информацијама у реалном времену како би се донеле најадекватније могуће одлуке и реализовала операција.

Први корак, **дефинисање оперативног подручја**, подразумева идентификовање специфичних карактеристика оперативног подручја, као што су карактеристике земљишта, метео услова, локалног времена, врсте саобраћајне инфраструктуре, система комуникације, демографије подручја, локалног становништва, броја цивила, религије и културе, локалних навика, и сл. Уз то, дефинишу се границе интересних зона операције што подразумева разграничење географских области које су од највећег значаја за командне структуре (Păsat-Mic & Vasile, 2018).

Други корак подразумева **описивање ефеката оперативног окружења** које оно може имати на извођење операција (нпр. политичка клима, подршка локалног становништва, став локалних медија, и сл.) Ове информације могу се показати корисним касније, приликом одређивања праваца деловања противника, а како би се постигла максимална ефикасност операције (Păsat-Mic & Vasile, 2018).

У трећем кораку спроводи се **процена претњи** у оперативном окружењу у смислу анализе могућности противничких снага. У случају да су идентификоване претње већ познате, искористиће се искуствене чињенице како би се утврдио начин на који би противник могао да реагује. Ако су претње непознате природе, током операције се прикупљају релевантне информације како би се створили оквирни обрасци деловања противничких снага за каснију употребу. У таквим случајевима од велике важности је могућност пружања оперативних *real time* информација командним структурама, као и противничка доктрина која се мора узети у обзир како би се курс непријатељских акција могао што прецизније предвидети (Păsat-Mic & Vasile, 2018).

Четврти корак, **утврђивање непријатељских (могућих) праваца деловања** подразумева коришћење свих информација прикупљених током претходна три корака. Након прикупљања свих релевантних информација о томе ко је потенцијални противник и његовим могућностима и намерама, и начину на који окружење може утицати на

његове али и сопствене могућности и снаге, могу се одредити правци непријатељског деловања, од највише до најмање могућег реализованог правца. Када су потенцијални правци деловања противника одређени, сви потенцијали се усмеравају на континуирано добијање најновијих информација из оперативног подручја како би се смањили степени неизвесности и изненађења уколико дође до (вероватних) одступања од већ успостављених образаца противничких праваца деловања.

Сходно наведеном, а у складу са „Упутством за оперативно планирање и рад команди у Војсци Србије“ из 2013. године, може се закључити да процес обавештајне припреме оперативног окружења, тј. бојишта:

- дефинише борбено и оперативно окружење** ради идентификовања карактеристика које утичу на сопствене и непријатељске акције, и које помажу у дефинисању зоне интересовања и идентификацији недостатака у постојећем обавештајном обезбеђењу;
- описује утицај бојишта**, односно зоне операције, укључујући процену свих аспеката окружења (географски аспект, атмосферски аспект, климатски аспект, демографски аспект, социолошки аспект и др., укључујући и вероватне (претпостављене) позиције лоцирања средстава подршке, средстава ПВО, средстава за комуникацију и средстава и система за електронска дејства) које стране у сукобу морају испоштовати, укључујући земљиште, време, инфраструктуру, и демографију у зони операције;
- процењује претњу** анализирањем постојећих обавештајних података ради одређивања начелне непријатељске организације за борбу и начин на који изводи операције под сличним околностима. Овај корак резултира доктринарном шемом која приказује како непријатељ изводи операције када није ограничен утицајем окружења;
- користећи резултате претходних корака и карактеристике окружења у којем се непријатељ тренутно налази, **одређује могуће варијанте употребе** (тј. начина на које је могуће испунити мисију ангажовањем оружаних снага) непријатеља и њихова вероватноћа дешавања. Оне се приказују помоћу ситуационих шема које обухватају све елементе борбеног распореда непријатеља. Шема ситуације мора да буде урађена пре реферисања о анализи мисије и користи се ради представљања (потенцијалних) непријатељских варијанти употребе команданту. У даљем току процеса планирања

ове противничке варијанте употребе разрађује орган за обавештајно-извиђачке послове и проверава их у току ратних игара.

3.3. Анализа и евалуација фактора у урбаној зони операције

Величина, густина, повезаност и сложеност великих урбаних подручја изазивају традиционалне приступе војним операцијама на урбаном терену. Пре него што се започне са реализацијом војне операције у урбаној средини, од виталне је важности извршити анализу терена, метеоролошких услова, инфраструктуре, демографских чинилаца, и сл.

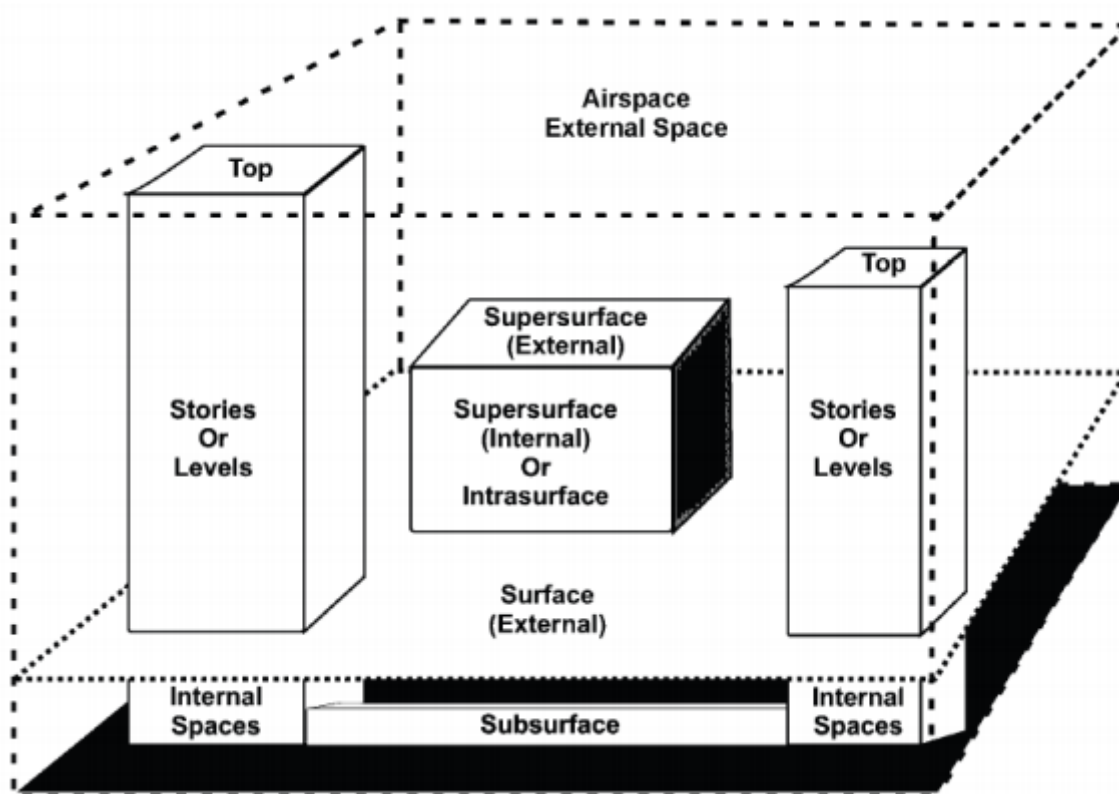
Међутим, анализа наведених фактора кроз процес обавештајне припрема борбеног простора није модерна идеја. Познато је да су још у античком добу, а касније и у средњем веку, заповедници бирали погодно место за формирање одбрамбених положаја и проучавали најпогоднији начин комуникације за информисање сопствених трупа. Чак се у радовима Сун Цу-а, поред истакнуте важности предзнања, може увидети да анализа терена и метео услова спада међу основне постулате које је неопходно испунити како би се предвидео исход рата. Како наглашава Сун Цу, успех ударних и маневарских трупа зависи од начина на који је терен конфигуриран (Sun Tzu, 2009), односно од његове топографије, рељефа (нагиб тла, састав земљишта, физичко стање, и сл.), вегетације, архитектуре, и других карактеристика (FM 30-7, 1958).

Из наведеног се може закључити да је анализа фактора оперативног окружења представљала, представља и представљаће кључни елемент сваке војне операције.

Урбана средина представља специфично окружење које пружа и нападачу и браниоцу, са аспекта терена, велики број праваца кретања и праваца дејства. Стога је неопходно факторе оперативног окружења проценити у односу на могуће релативне правце деловања (сопствених и непријатељских снага, и цивилне популације) и њихов утицај у зони операције. Дакле, детаљна анализа (урбаног) подручја и околног терена од виталног је значаја за успех било које операције на (урбаном) терену (FM 34-1, 1994).

3.3.1. Теренски услови

Како би се лакше извршила анализа (урбаног) терена, неопходно је да се кроз процес обавештајне припреме бојишта оперативна (урбана) средина подели на четири (основна) нивоа. Иако се операције могу изводити на сва четири нивоа засебно, највећи број операција ће бити реализован комбинацијом активности на сви нивоима истовремено што значајно компликује анализу оперативног окружења. С обзиром на то, рашчлањавање урбане средине на нивое представља важан (пред)корак током обавештајне припреме борбеног простора. На слици 5. приказано је мултидимензионално бојиште у урбаној средини на коме се уочавају четири основна нивоа: ваздушно-космички простор (енг. *airspace*); простор изнад површине (енг. *supersurface*); површина (енг. *surface*); и подземље (енг. *subsurface*).

Слика 5. Мултидимензионално бојиште у урбаној средини (извор: FM 2-91.4, 2008: 1-10)

Простор изнад површине и ваздушно-космички простор представљају простор изнад површине земље у урбаној средини. Овај простор обухвата спратове или нивое унутар објеката (енг. *intrasurface areas*), кровове или врхове зграда, стадиона, торњева и осталих

вертикалних структура и ваздушно-космички простор. Овај простор омогућава скривање и заштиту, ограничава или олакшава осматрање и ограничава, каналише или онемогућава покрет. Међутим, снаге се могу кретати и унутар или између унутрашњег простора објеката и тиме стварати додатне правце кретања, односно прилазе који су начелно помоћни правци током извођења операција (LWP-G 3-9.6, 2008).

Подземље обухвата простор испод површине и укључује подручје и испод површине и испод воде. Ови простори могу се користити као помоћни правци кретања, а изузетно као главни правци кретања на нижем тактичком нивоу. Када се подземље детаљно извиди и исконтролише, пружа одличну заштиту за снабдевање јединица и евакуацију повређених. Подземље укључује подземну железницу, тунеле, канализације, одводне системе, подруме, склоништа, и друге подземне индустријске и техничке објекте. У градовима са старијим објектима (грађевинама) подземље може укључивати и ручно ископане тунеле и катакомбе. Ипак постојање четврте димензије, односно подземља, није нужно у свим урбаним срединама али га свакако треба разматрати кроз почетну обавештајну процену бојишта док се са сигурношћу не утврди да исто неће или не може имати утицај на извођење операције/а (Терзић et al., 2018).

Након дефинисања основних нивоа урбане средине, неопходно је утврдити и кључне елементе унутар урбане средине и њихову међусобна повезаност у извођењу дејстава у урбаној средини. У том смислу, потребно је указати на: коридоре мобилности, правце довођења, линије комуникације, зону ангажовања, линију догледања, и структуру грађевина у урбаној средини (FM 3-06.11, 2002; FM 1-02, 2004).

Коридори мобилности

Сваки елемент мултидимензионалног бојишта урбане средине идентификован на слици 5., може се користити као правац прилаза и коридор мобилности у оквиру већег правца прилаза. Коридори мобилности (простор изнад површине и ваздушно-космички простор, површина и подземље) могу се користити појединачно, у комбинацији или истовремено. У урбаном окружењу, већи број вертикалних коридора мобилности могу се комбиновати у једном хоризонталном правцу прилаза. Употреба коридора мобилности, у офанзивне или дефанзивне сврхе, може изазвати различите (смртоносне

или несмртоносне) ефекте у борбеним дејствима у било којој или у свим димензијама урбане средине (Терзић et al., 2018).

Правци довођења

Приручник оружаних снага САД под називом „*Оперативни термини и графике*“, правац прилаза дефинише као ваздушни или земаљски појас који користе оружане снаге у нападу, а који води ка циљу операције или кључном терену на њиховом путу (FM 1-02, 2004). Како у урбаној средини, у оквиру једног правца прилаза, може бити велики број коридора мобилности, овај ниво сложености захтева детаљно разумевање величине, облика, форме, и типова маневарског простора доступног у зони одговорности.

Линије комуникације

Линије комуникација укључују све руте (копнене, водене и ваздушно-космичке) које повезују оружане снаге са командом, односно штабом, као и руте по којима се снабдевају ове снаге. Стога је неопходно размотрити све врсте препрека и рушевина које могу смањити покретљивост војних снага унутар дате линије комуникације, попут: мостова, могућих места за зарушавање, места за заседна дејства, начина деловања непријатеља по комуникацијама, као и начина спречавања непријатеља да користи комуникације и сл. Поред тога, неопходно је анализирати и друге типове препрека, као што су бране, насипи, водотокови, улице у урбаној средини (ширина, прикривеност доласка до одређених објеката, заседна дејства и снајперска дејства), карактеристике тргова (димензије, могућности маневра средстава подршке), и др. Према томе, све кључне линије комуникација, било да су на границама или у оквиру урбане средине морају бити идентификоване (Терзић et al., 2018).

Зона ангажовања

Зона ангажовања је „област на којој командант намерава да задржи и уништи непријатеља, са максималним ефектима, из свих расположивих оружја и система подршке” (Терзић et al., 2018: 222). У мултидимензионалном урбаном окружењу, јединице које изводе одбрану могу позиционирати снаге у заштићеним и другим

просторима чиме се одбрамбеним снагама омогућава да максимизирају ефекте својих борбених дејстава на комплексном терену.

Линија догледања

Линија догледања има значајну улогу у извођењу дејстава у урбаној средини у смислу да утиче на дигиталне или аналогне комуникације, као и на осматрање и линије дејства (Терзић et al., 2018). У зависности од ситуације, домет комуникационих уређаја је ограничен линијом догледања, што значи да због препрека (нпр. брдо или зграда) између две тачке није могуће остварити линију догледања ка циљу, као ни рад телекомуникационих уређаја и система. С обзиром на то, уколико се током ОПБ процеса неадекватно сагледа утицај линије догледања на наведено, реализација војне операције може бити озбиљно угрожена. Како ограничења линије догледања у урбаном окружењу имају тродимензионалан утицај, оне се морају разматрати из свих праваца, и вертикално и хоризонтално.

Структура грађевина у урбаној средини

Структура, као и (а)симетричан распоред грађевина на терену имају значајну улогу у планирању дејстава у урбаној средини (Medby & Glenn, 2002). На пример „приликом дејства тенковском гранатом на снајперисту у згради са слабом структурном чврстоћом спољних зидова може се десити да граната прође кроз зид без активирања и да се дејство исте испољи на цивиле у собама иза просторије у којој је снајпериста.“ Такође, „одређене просторије унутар зграде могу бити такве структуре да представљају практично „фарадејев кавез“ из којих је немогуће користити навигационе и телекомуникационе уређаје“ (Терзић et al., 2018: 222).

Поред наведених физичких елемената урбаног терена (коридора мобилности, праваца довођења, линија комуникације, зоне ангажовања, линије догледања, и структура грађевина у урбаној средини), а приликом планирања и извођења операције/а, неопходно је узети у у обзир и: изворе питке воде, систем канала и водених путева, комуникационе системе, железничке мреже, аеродроме и друге транспортне системе, индустрију, постројења за производњу електричне, хемијске и нуклеарне енергије, и сл. (FM 3-06.11, 2002).

3.3.2. Метеоролошки услови

Анализа терена и анализа метео услова при стварању потпуне слике о оперативном окружењу су неодојиве (FM 30-7, 1958; FM 3-06.11, 2002). Међутим, када је реч о утицају времена на извођење операција у урбаној средини постоје одређене специфичности које треба посебно размотрити. На пример, лоши временски услови могу утицати на саобраћајну инфраструктуру и мобилност трупа, доступност ресурса, рад телекомуникационих система, извођење психолошких операција (нпр. бацање летака), доступност информација и извођење обавештајних операција, надзор и извиђање терена, и сл. Сходно томе, приликом ОПБ процеса потребно је размотрити и утицаје које лоши метеоролошки услови могу имати на извођење војних операција. Неки од кључних метео елемената које том приликом треба узети у обзир јесу: падавине, видљивост, облачност, ваздушна струјања, температура и влажност ((FM 30-7, 1958; FM 3-06.11, 2002; FM 3-90.2, 2003).

Падавине

Утицај падавина (киша или снег који се топи) у урбаној средини најчешће се испољава у плављењу објеката и улица, подрума зграда, подвожњака, тунела, канализација и других подземних објеката или система. У случају плављења, наведени објекти постају неупотребљиви за подршку извођења операција. Осим тога, у урбаној средини обилне падавине могу изазвати кварове на електричној мрежи.

Видљивост

Видљивост је критичан услов за извођење дејстава у било којим условима, али је посебно значајна током извођења операција у урбаним срединама. Традиционално, ноћ и периоди смањене видљивости погодују изненадним дејствима, инфилтрацији снага, извиђању, извођењу напада, и уклањању препрека.

Облачност

У урбаном окружењу, облачност може имати значајне ефекте на извођење дејстава на тактичком нивоу. Облачност у комбинацији са смањеном видљивошћу, и са сенком од околних грађевинских објеката може додатно ограничити осматрање.

Ваздушна струјања

У урбаној средини, конфигурација улица, посебно код симетрично изграђених блокова са високим зградама, може проузроковати ефекат „ветро тунела“ (FM 3-90.2, 2003). Наведени ефекат ће појачати ударе ветра на улице које паралелно прате правац ваздушних струјања, док попречне улице остају релативно добро заштићене, при чему се брзина и смер ветра могу непрестано мењати и отежати мобилност трупа.

Температура и влажност

Инверзије слојева ваздуха су уобичајене у градовима, посебно у градовима који се налазе у котлинама или речним долинама. Инверзијски слојеви могу заробити прашину, загађиваче или чак хемијске агенсе што ће утицати на смањење видљивости и стварање ефекта „стаклене баште“ који ће за последицу имати значајна варирања температуре (FM 3-90.2, 2003). Промене температуре, као резултат инверзије ваздуха, могу утицати на опште физичко стање припадника оружаних снага, као и на перформансе војнотехничких система и система наоружања.

3.3.3. Друштво (*социјални и културолошки аспект*)

Када је локална подршка неопходна за успех, као што је често случај у операцијама у урбаним срединама, становништво је кључно за остваривање мисије. Конкретно, центар гравитације у операцији у урбаним срединама је (најчешће) цивилно становништво. Да би се ефикасно изводила дејства у урбаној средини, као и да би се одржавао позитиван однос са становништвом, изузетно је важно поседовати детаљно знања о социјалном и културолошком аспекту, укључујући друштвене вредности, потребе, историју, религију, обичаје, и друштвену структуру (Medby & Glenn, 2002). Дакле, разумевање урбаног друштва захтева разумевање: услова живота, културолошких разлика, етничке

припадности, друштвених фракције, религијских уверења, политичке оријентације, ставова према оружаним снагама, и сл. (FM 3-90.2, 2003).

3.3.4. Претње у урбаном окружењу

Претње у урбаним срединама могу се тешко идентификовати због често комплексне природе борбених снага и специфичности урбаног окружења. У урбаној средини, сопствене снаге ће се суочити са разним потенцијалним претњама које се могу испољавати као: конвенционалне војне снаге, паравојне снаге, побуњеници/герилци, терористи, криминалци, трговци дрогом, уличне банде, и др. (JP 3-06, 2002). Ове претње могу деловати независно, док неке од наведених могу деловати и заједно. Многе од наведених група често немају једнообразна обележја, тешко је сагледати логистичке токове којима се снабдевају, и врло често не користе хијерархијску организацију снага већ мрежну организацију и децентрализовано командовање (FM 2-91.4, 2008). Према томе, током планирања војних операција које за циљ имају неутрализацију наведених снага, план треба усмерити на анализу МЕТТ-ТС фактора (FM 3-90.2, 2003).

3.3.5. Време

Борба у урбаним срединама има спорији темпо и повећану употребу методичких, синхронизованих мисија. Време, често повезано са простором, неминовно ће ограничити (могуће) правце деловања оружаних снага (FM 3-90.2, 2003). Уз то, трајање војних операција у одређеном подручју представља важан фактор у процени степена утицаја на цивилно становништво.

3.3.6. Правила о ангажману

Правила о ангажовању представљају оквир деловања оружаних снага у зони операције приликом реализације постављених циљева. Успостављена правила која издају надлежни органи одобравају, односно ограничавају примену силе, распоред и позиционирање војних снага, употребу различитих метода и инструмената за реализовање мисије, и сл.

3.4. Процес обавештајне припреме бојишта (ОПБ)

Менаџмент информацијама потребним за креирање обавештајне слике урбаног пејзажа представља захтеван задатак с обзиром на густину која карактерише урбану средину. Због тога, као испомоћ у сортирању и процени информација, и идентификовању празнина у достављеним информацијама о оперативном окружању, оружане снаге користе обавештајни алат под називом обавештајна припрема бојишта (ОПБ). Спровођењем обавештајне припреме бојишта настоји се на ефективан начин управљати оперативном сложености урбане средине при чему се истичу њене најрелевантније карактеристике и њихов утицај на припрему и извођење војне операције.

Обавештајна припрема бојишта (енгл. *intelligence preparation of the battlefield*) је систематски, континуиран и цикличан процес анализе фактора оперативног окружења у одређеном географском подручју који се одвија кроз четири корака и генерише обавештајни производ са информацијама о (потенцијалном) противнику, терену и времену унутар одређеног оперативног подручја како би се смањила неизвесност у вези са непријатељским акцијама и искористили или умањили ефекти средине на извођење операције/а (Medby & Glenn, 2002). Другим речима, ОПБ омогућава прикупљање, организовање, обраду и синхронизацију обавештајних података који помажу у пружању правовремених, тачних и релевантних обавештајних података током процеса војног одлучивања.

Обавештајна припрема бојишта омогућава команданту и његовом особљу да визуелизују читав спектар противничких способности, потенцијалних центара гравитације, и могуће правце деловања у свим димензијама борбеног простора. ОПБ методологија обезбеђује услове за ефикасну експлоатацију потенцијала (C4)ISR система, развој циљева, и подршку команданту у формулисању војних циљева, стратегије и оперативних планова. Према томе, основна сврха ОПБ процеса јесте подршка у одлучивању команданта у смислу селективне и ефективне примене оружане силе у борбеном простору током одређеног временског периода ради успешног окончања дефинисане мисије (FM 34-130, 1994).

ОПБ процес се реализује кроз четири корака:

1. дефинисање оперативног подручја;

2. описивање ефеката оперативног окружења;
3. процену претњи; и
4. утврђивање непријатељских (могућих) праваца деловања.

Корак 1. Дефинисање оперативног подручја:

Подразумева идентификацију зоне операције за коју је одређена јединица одговорна, околних подручја која могу утицати на оперативно окружење, и важних аспеката борбеног простора како би се сви расположиви напори усмерили ка прикупљању обавештајних података (FM 34-130, 1994). Овај корак дефинише подручја од интереса и подручје операције, и утврђује пропусте у обавештајном раду. При томе, „подручје од интереса“ представља географско подручје о коме се прикупљају обавештајни подаци и информације, док термин „подручје операције“ додељује виша команда а представља онај део борбеног подручја неопходан за реализацију војне операције (Snider, 1995). Корак 1. је важан у смислу да помаже команданту у дефинисању релативних аспеката оперативног окружења у времену и простору (АТР 2-01.3, 2014).

Корак 2. Опис ефеката оперативног окружења:

Након идентификовања значајних карактеристика оперативног окружења везаних за (потенцијалног) противника, терен, временске прилике и цивилно становништво, корак 2. описује какав утицај наведене карактеристике имају по реализацију војне операције (АТР 2-01.3, 2014). Описи укључују детаље о критичности и сувишности инфраструктуре, изградњи и архитектури зграда и путева, разноликостима и односима друштвених група, личностима од значаја за реализацију мисије, забрањеним областима, и сл. Други корак се предузима ради процене ефеката борбеног простор на сопствене и противничке оружане снаге, и цивилно становништво у зони операције (Snider, 1995), како би се формирала слика оперативног окружења (FM 34-130, 1994).

Корак 3. Процена претње:

Сврха корака 3. је разумевање како претња, односно противник може утицати на природу сопствених операција. Током овог корака анализирају се способности противника (састав, распоред снага, борбени потенцијал, вођство, наоружање и сл.), као и намере, интереси и ресурси који су му на располагању (FM 34-130, 1994). Разумевање ових карактеристика битно је за разумевање начина на који ће претња, тј. непријатељ реаговати у датој ситуацији. Међутим, треба нагласити да процена претњи не започиње

са ОПБ процесом. Обавештајно особље врши процену претњи и развија моделе претње као део задатка генерисања обавештајног знања ради подршке борбених дејстава. Користећи ове информације, обавештајно особље по потреби модификује моделе претњи како би подржали ОПБ процес (АТР 2-01.3, 2014). Финални производ овог корака је модел претње (Snider, 1995), чија је сврха да прикаже како се противник понаша када није ограничен ефектима оперативног окружења (FM 34-130, 1994).

Корак 4. Утврђивање непријатељских (могућих) праваца деловања:

Кроз четврти корак, а на основу информација стечених током претходна три корака, формира се закључак о томе шта ће претња, односно противник највероватније учинити. Сврха корака 4. је идентификација и развој свих (потенцијалних) праваца деловања противничких снага како би се „обликовао“ борбени простор, умањио фактор изненађења неочекиваном непријатељском акцијом, и реализовала операција (AFDD-1, 2003; АТР 2-01.3, 2014). Другим речима, предузимањем овог корака обавештајно особље идентификује и развија потврде о могућој претњи која може утицати на извршење мисије. Коначан производ четвртог корака јесу предвиђања која се у графичком облику приказују на мапи, а тичу се борбених формација непријатељских снага на терену у датом временском интервалу (Snider, 1995).

Освртом на сваки од четири описана корака може се закључити:

- да су најкритичнији елементи оперативног окружења терен, метеоролошке прилике и непријатељ у оквиру датог географског подручја;
- да постоји препознатљива претња, односно непријатељ који ће спровести нешто што подсећа на борбене операције;
- да постоји значајна база података која може открити како претња организује и води борбу. Ако таква база података не постоји, биће довољно времена и информација да се она изради; и
- да су непријатељске акције и утицаји оперативног подручја на непријатеља предвидљиви.

Свеукупно посматрано, процес обавештајне припреме бојишта намењен је систематском смањењу претпоставки у вези с (потенцијалним) акцијама противника при чему указује шта треба тражити, где, и на који начин. ОПБ пружа критичне оперативне обавештајне податке војним јединицама и њиховим командантима током урбаних операција.

3.5. Процес здружене обавештајне припреме бојишта (ЗОПБ)

Као методологија за менаџмент информацијама у комплексној средини, ОПБ процес се показао врло погодним приликом припреме војних операција у урбаном контексту (Medby & Glenn, 2002). Ипак, алати који се традиционално користе за вођење ОПБ процеса нису ишли у корак са развојем различитих врста операција и противницима са којима се сусрећу војне снаге. Овај проблем је евидентан при анализи карактеристика бојишта, претњи и припрема за извођење операција на терену у урбаној средини која се видно разликује у односу на традиционалан аналитички приступ руралној средини. На пример, „Упутство за обавештајну припрему бојишта“ из 2016. године које је на употреби у оружаним снагама Републике Србије, тежишно описује процес обавештајне припреме бојишта за извођење операција у руралној средини, док специфичности обавештајне припреме бојишта за извођење војних операција у урбаним срединама није дат у наведеном упутству (Терзић et al., 2018). Услед непостојање доктринарног оквира за извођење операција у урбаној средини, анализа карактеристика урбаног терена према критеријумима руралне средине је неупотребљива и значајно смањује борбену ефективност оружаних снага у урбаној зони операције.

Међутим, ограничења ОПБ процеса у анализи урбаног окружења не проистичу из његове усредсређености на карактеристике оперативног окружења, него из његове усредсређености на планирану мисију (Russo, 2016). Наиме, доктринарна упутства за реализацију обавештајне припреме бојишта предузимају одговарајуће кораке ка „моделовању“ (потенцијалне) зоне операције, али ипак уводе вештачка ограничења у анализу урбаних система, фокусирајући се на мисију уместо на оперативно окружење. У том контексту, ствара се искривљена перспектива да су само одређени делови урбане средине обавештајно значајни, док се интеракција урбаних (под)система занемарује. Другим речима, „стечена искуства из претходних борбених дејстава и операција у урбаним срединама указују на потребу детаљнијих процена појединих димензија оперативног окружења у урбаној средини што доприноси унапређењу обавештајне припреме бојишта у урбаној средини“ (Терзић et al., 2018: 219).

Обухватније разумевање оперативног окружења, од оног које пружа ОПБ процес, захтева холистички приступ који се протеже даље од анализе противничких оружаних снага и борбених потенцијала у оперативном подручју. Сходно томе, више аналитичке

нивое зоне операције могуће је достигнути применом процеса здружене обавештајне припреме оперативног подручја, тј. бојишта (енгл. *joint intelligence preparation of the operational environment - JIPoE*) (JP 3-06, 2013). Међутим, иако процес здружене обавештајне припреме бојишта (ЗОПБ) ангажује све могуће обавештајне ресурсе (људске и материјалне) како би омогућио стварање свеобухватне слике борбеног простора, разумевање оперативног окружења мора започети ОПБ процесом (AFC-I, 2017). Здружена обавештајна припрема бојишта представља једну од кључних функција обавештајног обезбеђења у операцијама здружених снага (Мартиновић, 2009).

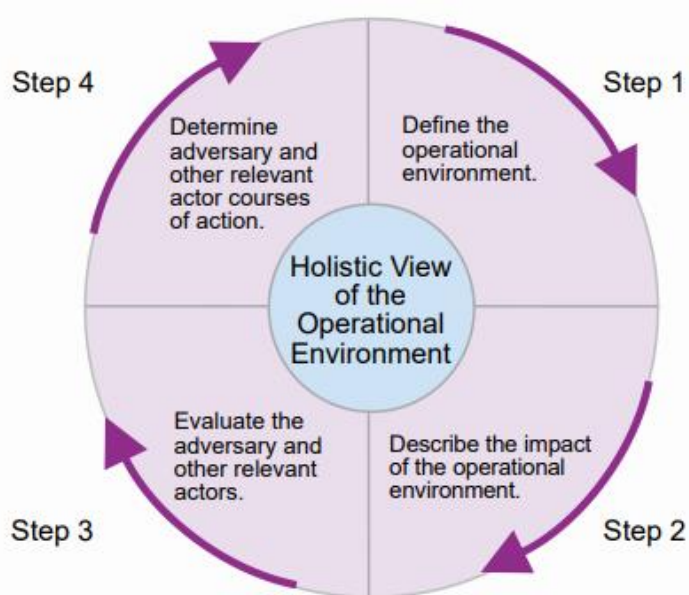
Посматрани као целина, ЗОПБ и ОПБ процеси представљају кључне алате за анализу оперативног окружења који директно подржавају процесе планирања и усмеравања војне операције. Међутим, кључна разлика између ЗОПБ и ОПБ процеса је у начину подршке процеса војног одлучивања и командовања (JP 2-0, 2013). Док процес здружене обавештајне припреме оперативног подручја спроводи Здружена оперативна команда, ОПБ процес реализују нижи нивои у командној структури.

Осим тога, разлика између ЗОПБ и ОПБ процеса постоји у намени, фокусу и нивоу детаља обавештајног производа који генеришу.

Сврха ЗОПБ процеса јесте да подржи здружену оперативну команду одређивањем непријатељских (могућих) праваца деловања и других релевантних актера у зони операције, док је ОПБ процес дизајниран да подржи појединачне акције командних елемената. Друго, ЗОПБ процес користи макроаналитички приступ који идентификује стратешке рањивости и (могуће) правце деловања противника, док ОПБ углавном захтева микроанализу и прецизнији степен детаља да би подржао командне компоненте током планирања и извођења операција. С друге стране, у појединим ситуацијама (посебно током војног ангажмана, безбедносне сарадње и операција одвраћања, и реаговања на кризе и у ванредним ситуацијама), оба процеса могу захтевати највиши могући ниво детаља. У том случају, ЗОПБ и ОПБ анализе подржавају једна другу, избегавајући дуплирање аналитичког поступка (JP 2-01.3, 2014).

Поред наведеног, ЗОПБ процес (слика 6.) је више холистички оријентисан од ОПБ процеса, јер тежи интеграцији системске перспективе и геопросторне перспективе са ОПБ перспективама командних елемената, мултинационалних партнера, и релевантних организација. Другим речима, ЗОПБ методологија „не представља обично појединачно

познавање и представљање непријатеља и карактеристика зоне операције, већ њихову интеграцију кроз представљање тренутног распореда и активности непријатељевих снага у конкретној зони извођења операције и предвиђање будућих могућих активности непријатељевих снага да делују у свим димензијама борбеног простора заснованог на детаљној анализи ефеката времена (метео услова), географским карактеристикама и другим релевантним факторима“ (Терзић, 2014: 94). Уз то, дати холистички приступ помаже у процени дипломатских, информационих, војних и економских акција противника, као и утицаја свих релевантних актера у зони операције на претње и природу операције/а у урбаним срединама.

Слика 6. ЗОПБ процес и холистички поглед на оперативном окружење (извор: ЈР 2-01.3, 2014: I-25)

Сходно наведеном, здружена обавештајна припрема бојишта представља аналитичко-графичку методологију обавештајне процене противника и борбеног простора ради подршке процеса здруженог оперативног планирања и доношења одлуке за ангажовање сопствених снага (Терзић, 2014). ЗОПБ процес се користи за анализу свих релевантних аспеката зоне операције, укључујући противничке снаге и друге релевантне актере; димензије физичког простора (копнену, морску, ваздушно-космичку); информационо окружење и сајбер простор; PMESII-PT факторе, и др. (ЈР 2-01.3, 2014). Поред тога, ЗОПБ методологија обезбеђује (C4)ISR системске обавештајне податке командним структурама уласком у циклус војног одлучивања непријатеља (ЈР 2-0, 2013).

Здружена обавештајна припрема бојишта је континуирани процес који се реализује кроз четири основна корака:

1. Дефинисање оперативног окружења;
2. Опис утицаја оперативног окружења на мисију;
3. Процена претње (противника) и других релевантних актера; и
4. Одређивање (потенцијалних) праваца деловања релевантних субјеката.

Редослед реализовања и сврха дефинисаних корака ЗОПБ процеса су готово идентични ОПБ корацима, с тим да настоје створити свеобухватну слику оперативног окружења кроз холистички приступ и интегрисање већег броја фактора у односу на ОПБ процес. Такође, док ОПБ процес самостално спроводе видовске компоненте оружаних снага, реализација ЗОПБ процеса се налази у надлежности Здружене оперативне команде која интегрише постојеће видовске елементе.

4. ВИЗУЕЛИЗАЦИЈА БОРБЕНОГ ПРОСТОРА

Приказ оперативног окружења заснива се на идентификацији и разумевању елемената посматране средине, њихове интеракције, и утицаја које они могу имати на резултате ангажованих снага у зони операцији. Слика оперативног подручја служи да омогући и подржи командантову способност визуелизације бојишта, а тежишно се реализује кроз процес (здружене) обавештајне припреме бојишта израдом графичких приказа.

Стварање свеобухватне оперативне слике и извођење војних операција у урбаној средини захтева визуелизацију тродимензионалног борбеног простора (FM 3-06.11, 2002). Потреба за тим јавља се јер „јаснија визуелизација зоне операције, тј. борбеног простора значајно помаже команданту да донесе исправну и сврсисходну одлуку“ у комплексном урбаном окружењу (Терзић, 2014: 97). Визуелизацији, односно разумевању ситуације на терену непосредно доприноси процес (здружене) обавештајне припреме бојишта и обавештајна подршка заштити снага које представљају најефикаснију помоћ у процесу доношења одлуке, а које су у директној зависности од конкретне обавештајне структуре и њене ефикасности (Мартиновић, 2009). Другим речима, способност команданта да визуелизује сопствене и противничке снаге у реалном

времену, у зони операције, првенствено зависи од обавештајне базе података и њене доступности свим нивоима командовања.

Дакле, кључна ствар за реализацију мисије јесте способност команданта да визуелизује борбени простор. За разумевање ситуације у оперативном окружењу заповедници користе визуелизацију, особље текуће процене, а сви заједно спроводе процес (здружене) обавештајне припреме бојишта (FM 101-5, 1997).

Визуелизација бојишта је процес којим командант јасно схвата свој положај у односу на непријатељске снаге и простор. У складу с тим, заповедник предвиђа крајњи циљ и дефинише распоред дејства сопствених снага од почетка до краја операције. На тај начин, заповедник може да предвиди (могући) развој ситуације на терену, мотивише људство, сагледа и изврши анализу зоне операције, непријатеља и жељено крајње стање. Визуелизација борбеног простора је континуирана активност коју започиње командант издавањем наредби које покрећу процес генерисања обавештајних производа који се потом враћају команданту, а на основу којих он доноси тактичке одлуке или преиспитује постављене хипотезе.

При визуелизацији бојишта команданту помажу штаб и нижи командни нивои прикупљањем, обрадом, анализом и претварањем информација у знање које ће омогућити заповеднику да ефикасно обликује своју визију у складу са развојем тренутне ситуације на терену како би осигурао оптималан развој и реализацију деловања у зони операције. Добијена визуелизација је добра онолико колико је добра способност особља да пружи производе у формату који помаже менталном процесу команданта (Fink & Kelly, 2002). Иницијалне смернице које даје командант започињу процес визуелизације, али управо повезивање команданта и особља чине да то заиста функционише. Добијени „резултати обавештајне припреме бојишта, заједно са осталим подацима о операцији, графички се приказују као јединствена оперативна (обавештајна) слика бојишта, што омогућава команданту потпуну визуелизацију зоне операције, стварање јасне слике оперативног окружења и олакшано доношење одлука“ (Терзић, 2014: 97). Након тога, штаб помаже при преносу и дисеминацији командантове визије подређеним нивоима достављањем наређења и других информацијских производа у циљу постизања релевантне заједничке слике и спознаје ситуације у зони операције.

Посматрано у целини, визуелизација борбеног простора уз узимање у обзир свих других релевантних чинилаца који могу утицати на извођење операције/а у урбаној средини, доприноси комплетној процени ситуације у зони операције. При томе, свеобухватна процена подразумева интеграцију личног знања команданта о тренутној ситуацији, анализу PMESII-PT, METT-TC, ASCOPE и других фактора, процене подређених нивоа у командној структури, визуелизацију свих (могућих) праваца деловања противника, као и могући утицај сваког од њих појединачно на правце деловања пријатељских снага, и све друге релевантне информације уз истовремено спровођење процене ризика, заштите снага, и ефикасног коришћења свих расположивих ресурса (FM 3-06, 2006). Иако процена команданта и процена фактора операције углавном следе исти формат, процена команданта се више бави проценом нематеријалних својстава попут обуке, вођства и морала, и резултира одлуком (FM 101-5, 1997).

Пресудну улогу у стварању комплетне визуелизације урбаног бојишта имају IMINT и GEOINT дисциплине. Наиме, системи за снимање омогућавају команданту да створи визуелну слику борбеног простора и развије свест о тренутној ситуацији у реалном времену, док GEOINT дисциплина омогућава заповеднику визуелизацију подручја операције/а (FM 2-91.4, 2008; FM 2-0, 2010; JP 2-01.3, 2014). Уз употребу BOS система, кроз (3)ОПБ процес, омогућена је интеграција IMINT и GEOINT производа добијених у реалном времену што утиче на стварање реалне слике борбеног простора.

4.1. Ратна игра

„Ратна игра“ представља итеративни дисциплинован процес акције, реакције и супротстављања, са правилима и корацима, који покушава да визуелизује, тј. предвиди ток битке анализом (потенцијалних) праваца деловања. Процес разматра размештај, предности и слабости властитих снага; непријатељска средства, снаге и могуће правце деловања; карактеристике зоне операције, и др. Ратна игра се ослања на доктринарну базу, тактичке процене и борбено искуство при чему стимулише идеје и омогућава стицање увида у начине реализовања мисије који у супротном не би могли бити откривени, те указује на критичне задатке и тактичке потенцијале. Ратна игра представља највреднији корак током анализе и поређења (потенцијалних) праваца деловања противника којем би требало доделити више времена него било ком другом

кораку (FM 101-5, 1997). Међутим, колико ће се времена посветити процесу ратних игара, одлучује командант у складу с планом расподеле времена.

Реализација процеса ратне игре представља свестан покушај визуелизације тока операције, пријатељских тренутних предности и положаја, непријатељских снага и средстава, праваца деловања и датог борбеног окружења. Кроз спровођење ратне игре покушава се предвидети диамика акције, реакције и супротстављања током операције.

ЗАКЉУЧНА РАЗМАТРАЊА

Због изразите комплексности урбаног окружења извођење операција на урбаном терену захтева преиспитивање постојећих доктринарно-стратегијских оквира, другачији приступ ратовању, што потпуније разумевање аспеката урбаног оперативног окружења (физички аспект, време, друштвени аспект, претње у оперативном окружењу, и сл.), ажурност база података, флексибилност и брзу адаптацију снага на новонастале промене у флуидном урбаном окружењу, и сл.

Иако догађаје и крајни исход војне операције у комплексном урбаном оперативном окружењу није могуће у потпуности предвидети, да би се смањила неизвесност, приликом планирања и извођења војне операције на урбаном терену оружане снаге се уздају у способности обавештајних структура и достављен „војно употребљив“ обавештајни производ командним нивоима у реалном времену. У ту сврху приступа се реализацији обавештајног процеса као основи за подршку командантовој одлуци и прилагођавање варијанте ангажовања снага на терену, односно правца деловања за који је аргументовано да има највише предности. Аргументацију процеса оперативног планирања по деловима и у целини, од фазе иницирања до ревизије плана, команданту и команди условљавају обавештајне информације и подаци које обезбеђују обавештајне структуре.

Сходно томе, за потребе планирања и извођења операција у урбаном окружењу као неопходан ресурс намеће се обавештајна информација која утиче на обликовање припреме, планирања и извођења (урбаних) војних операција. Наиме, прикупљање, обрада, пренос и коришћење обавештајних информација чине важне садржаје успешног командовања и руковођења снагама у операцији. Информација обрађена и пренета у

реалном времену повећава брзину и успешност командовања и руковођења, смањује време трајања циклуса војног одлучивања, и омогућава иницијативу и надмоћност у операцији. Како дата обавештајна информација мора обухватити широк спектар варијабли, оружане снаге примењују различите моделе (PMESII-PT, МЕТТ-ТС, ASCOPE, SWEAT-MSO, и др.) и начине (обавештајне дисциплине) да би дошли до ње, и генерисали обавештајни производ кроз (3)ОПБ процес. Добро организована обавештајна архитектура, праћена одговарајућим командно-информационим системима, може да обезбеди да обавештајни процес који генерише обавештајни производ састављен од обавештајних информација прикупљених током извођења обавештајних операција, функционише веома брзо, чиме се знатно скраћује време које је потребно команданту да донесе сврсисходну одлуку, предузме одређене активности, и наложи ангажовање расположивих снага ради реализације мисије. У зависности од природе генерисаног и достављеног обавештајног производа командно-штабним структурама, могуће је применити више варијанти употребе оружаних снага у нападним или одбрамбеним операцијама у урбаној средини.

Сходно наведеном, може се закључити да ефективна обавештајна подршка (обавештајна информација, обавештајни податак, обавештајни производ, обавештајна операција и обавештајни процес) представља неизоставни елемент за остваривање иницијативе, односно спречавање иницијативе противника у борбеном простору, што је основни предуслов за успешну припрему и извођење војних операција у урбаним срединама.

ЛИТЕРАТУРА

1. *AFC-I - Army Functional Concept for Intelligence: 2020-2040*. (2017). US. Army Training and Doctrine Command;
2. *AFDD-1 - Air Force Doctrine Document, (Air Force Basic Doctrine)*. (2003). Приступљено 31. јул 2020, [https://www.bits.de/NRANEU/others/END-Archive/USAF-afdd1\(2003\).pdf](https://www.bits.de/NRANEU/others/END-Archive/USAF-afdd1(2003).pdf);
3. Akrama, M. M. (2019). Third World Megacities: An Illusion of Control. In: Jensen, B. M., Breitenbauch, H., and Valeriano, B. (Eds.), *Complex terrain: Megacities and the Changing Character of Urban Operations* (pp. 11-52). Quantico, Virginia, USA: Marine Corps University Press;

4. ATP 2-01.3 - *Intelligence Preparation of the Battlefield*. (2014). Washington, DC: U.S. Government Printing Office [GPO];
5. Bolić, D. (2016). Indikatori u obaveštajnoj delatnosti. *Vojno delo*, 7, 114-128;
6. Breitenbauch, H., Winther, M., Jakobsen, M. B. (2019). The City Prism: A Triangle of Urban Military Operations. In: Jensen, B. M., Breitenbauch, H., and Valeriano, B. (Eds.), *Complex terrain: Megacities and the Changing Character of Urban Operations* (pp. 11-52). Quantico, Virginia, USA: Marine Corps University Press;
7. Castlls, M. (1996). *The network society*. Oxford: Blackwell;
8. Clausewitz, C. (1976). *On War*. Princeton: Princeton University Press;
9. Connable. B. (2012). *Military Intelligence Fusion for Complex Operations: A New Paradigm*. Santa Monica, CA: Rand;
10. Deuskar, C. (2015). *What Does "Urban" Mean?* Приступљено 01. септембар 2020, <https://blogs.worldbank.org/sustainablecities/what-does-urban-mean>;
11. *Доктрина операција Војске Србије*. (2012). Министарство одбране Републике Србије, Здружена оперативна команда ГШ ВС;
12. Fink, V. J., Kelly, E. E. (2002). Battlespace Visualization and the All-Source Analysis System (ASAS). *Military Intelligence Professional Bulletin*, 28(4), 5-8;
13. FM 30-7. - *Combat Intelligence: Battle Group Combat Command and Smaller Units*. (1958). Headquarters, Washington, D.C.: Department of the Army;
14. FM 90-10.1. - *An Infantryman's Guide to Combat in Built-Up Areas*. (1993). Headquarters, Washington, D.C.: Department of the Army;
15. FM 34-1. - *Intelligence and Electronic Warfare Operations*. (1994). Headquarters, Washington, D.C.: Department of the Army;
16. FM 34-130. - *Intelligence Preparation of the Battlefield*. (1994). Headquarters, Washington, D.C.: Department of the Army;
17. FM 101-5. - *Staff Organization and Operations*. (1997). Headquarters, Washington, D.C.: Department of the Army;
18. FM 3-06.11. - *Combined Arms Operations in Urban Terrain*. (2002). Headquarters, Washington, D.C.: Department of the Army;
19. FM 3-90.2. - *The Tank And Mechanized Infantry Battalion Task Force*. (2003). Headquarters, Washington, D.C.: Department of the Army;
20. FM 1-02. - *Operational Terms And Graphics*. (2004). Headquarters, Washington, D.C.: Department of the Army;

21. FM 3-06. - *Urban Operations*. (2006). Headquarters, Washington, D.C.: Department of the Army;
22. FM 2-91.4. - *Intelligence Support to Urban Operations*. (2008). Headquarters, Washington, D.C.: Department of the Army;
23. FM 2-0. - *Intelligence*. (2010). Washington, D.C: Headquarters, Department of the Army;
24. FM 3-0. - *Operations*. (2017). Washington, D.C: Headquarters, Department of the Army;
25. Gentry J. A. (2019). Intelligence in war: how important is it? How do we know? *Intelligence and National Security*, 34(6), 833-850, DOI: 10.1080/02684527.2019.1611205;
26. Gian, G., Johnson, D. E., Saum-Manning, L., Cohen R. S., Williams, S., Lee, C., Shurkin, M., Allen, B., Soliman, S., Doty, J. L. (2017). *Reimagining the Character of Urban Operations for the U.S. Army: How the Past Can Inform the Present and Future*. Santa Monica, CA: Rand;
27. Glenn R. W. (2000). *Heavy Matter: Urban Operations' Density of Challenges*, Santa Monica: Rand;
28. Goode, S. (2009/10). *A Historical Basis for Force Requirements in Counterinsurgency*. Carlisle: US Army Strategic Studies Institute;
29. Haigler, K. (2012). Guide to Intelligence Support for Military Operations. *The Intelligencer, Journal of U.S. Intelligence Studies*, 19(1), 51-55;
30. Harris, M., Dixon, R., Melin, N., Hendrex, D., Russo, R., Bailey, M. (2014). *MEGACITIES AND THE UNITED STATES ARMY PREPARING FOR A COMPLEX AND UNCERTAIN FUTURE*. Arlington, VA: Office of the Chief of Staff of the Army, Strategic Studies Group;
31. Herman M. (1996). *Intelligence power in peace and war*. UK, Cambridge: CAMBRIDGE UNIVERSITY PRESS;
32. Jones, R. V. (1988). Intelligence and command. *Intelligence and National Security*, 3(3), 288-298, DOI: 10.1080/02684528808431964;
33. JP 3-06. - *Joint Urban Operations*. (2002). Joint Chiefs of Staff;
34. JP 2-0. - *Joint Intelligence*. (2013). Joint Chiefs of Staff;
35. JP 3-06. - *Joint Urban Operations*. (2013). Joint Chiefs of Staff;
36. JP 2-01.3. - *Joint Intelligence Preparation of the Operational Environment*. (2014). Joint Chiefs of Staff;
37. JP 2-01. *Joint and National Intelligence Support to Military Operations*. (2017). Joint Chiefs of Staff;

38. JP 3-0. - *Joint Operations*. (2017). Joint Chiefs of Staff;
39. Kaldor, M. (1999). *New and Old Wars: Organized Violence in a Global Era*. Cambridge, UK: Polity Press;
40. Kaplan, D. H., Wheeler, J. O., Holloway, S. R. (2004). *Urban Geography*. New Jersey, USA: Wiley;
41. Keegan, J. (2010). *Intelligence In War: Knowledge of the Enemy from Napoleon to Al-Qaeda*. New York, USA: Vintage Digital;
42. Kilcullen, D. (2013). *Out of the Mountains: The Coming Age of the Urban Guerrilla*. New York: Oxford University Press;
43. Konaev, M. (2019). *The Future of Urban Warfare in the Age of Megacities*. Paris, France: IFRI;
44. Krulak, C. C. (1999). The Strategic Corporal: Leadership in the Three Block War, *Marines Magazine*, Приступљено 01. септембар 2020, <https://apps.dtic.mil/dtic/tr/fulltext/u2/a399413.pdf>;
45. LWP-G 3-9.6 - *Operations in Urban Environments Developing Doctrine*. (2008). Australian Army;
46. Марковић, Б., Маврак, Д. (2014). ОБАВЕШТАЈНО ОБЕЗБЕЂЕЊЕ У ФУНКЦИЈИ УТВРЂИВАЊА ЦЕНЕ КОШТАЊА ОПЕРАЦИЈЕ. *Војно дело (зима)*, 130-138;
47. Мартиновић, Б. (2009). Обавештајни циклус у здруженим операцијама, *Нови гласник*, (1), ВИЗ, 25-36;
48. McGlynn, P., Garner G. (2019). *Intelligence Analysis Fundamentals*. London, UK: Taylor & Francis Group;
49. MCWP 2-10. *Intelligence Operations*. (2016). Headquarters United States Marine Corps, Washington, D.C.: Department of the Navy;
50. Medby, J. J., Glenn, R. W. (2002). *Intelligence Preparation of the Battlefield for Urban Operations*. Santa Monica, CA: RAND;
51. Mills, S, J. (1997). *Military Operations in Urban Terrain (MOUT): A Future Perspective for a Joint Environment*. NEWPORT, US: NAVAL WAR COLLEGE;
52. Milton, T. R. (1994). Urban Operations: Future War. *Military Review*, 74(2), 37-46;
53. Mitrović, Lj. (2020). Challenges, risks and threats to human security in the 4th industrial revolution. *NBP Journal - Science, Security, Police - Journal for Criminal Justice and Law*, 25(1), 81-97. DOI: 10.5937/nabepo25-26316;

54. Moores, D. (2002). The 101st Airborne Division (Air Assault) Deployable Intelligence Support Element (DISE) in Operation ENDURING FREEDOM. *Military Intelligence Professional Bulletin*, 28(4), 38-40;
55. *Obaveštajno obezbeđenje oružanih snaga*. (1987). Beograd: SSNO;
56. *Обавештајна доктрина Војске Србије*. (2012). УОИП (Ј-2), Генералштаб Војске Србије;
57. Остојић М. М., Каравидић, З. М., Пројовић Д. М. (2017). УТИЦАЈ ДОКТРИНЕ И КОНЦЕПАТА НА РАЗВОЈ СПОСОБНОСТИ ВОЈСКЕ СРБИЈЕ, *Војно дело*, 8, 321-340;
58. Parret, C. (2016). Army GEOINT Support to Megacity Environmental Framing. *Military Intelligence Professional Bulletin*, 42(3), 51-58;
59. Păsat-Mic A. A., Vasile, A. L. (2018). INTELLIGENCE PREPARATION OF THE OPERATIONAL AREA. *Scientific Research & Education in the Air Force - AFASES*, 67-72;
60. Peters, R. (1996). Our Soldiers, Their Cities. *Parameters*, 26 (1), 43-50;
61. Russo, R. A. (2016). Intelligence Preparation of the Urban Operational Environment. *Military Intelligence Professional Bulletin*, 42(3), 51-58;
62. Skalický, P., Palasiewicz, T. (2017). INTELLIGENCE PREPARATION OF THE BATTLEFIELD AS A PART OF KNOWLEDGE DEVELOPMENT. *International Conference KNOWLEDGE-BASED ORGANIZATION*, 23(1), 276-280;
63. Snider, L. J. (1995). *An Assessment of Intelligence Preparation of the Battlefield: Doctrine for Humanitarian Assistance Operations*. Fort Leavenworth, Kansas, USA: School of Advanced Military Studies, United States Army Command and General Staff College;
64. Spencer, J. (2019). *THE DESTRUCTIVE AGE OF URBAN WARFARE; OR, HOW TO KILL A CITY AND HOW TO PROTECT IT*. Приступљено 01. септембар 2020, <https://mwi.usma.edu/destructive-age-urban-warfare-kill-city-protect/>;
65. Stephens, A. K. W., Connell, R. B., Davies, P. J. (/). *Urban Intelligence Preparation of the Battlespace Methods for Determining Natural Danger Zones in the Urban Environment*, DSTO-TR-1541;
66. Subotić, S., Mijalkovski, M., Lukić, Ž., Mihajlović, S., Višnjički, B. (1994). *Obaveštajno i bezbednosno obezbeđenje osnovnih taktičkih jedinica Vojske Jugoslavije (skripta za pitomce vojnih akademija)*. Beograd: Centar vojnih škola Vojske Jugoslavije, Katedra za bezbednosno-obaveštajne poslove;

67. Sullivan, J. P., Kempfer, H., Medby J. J. (2005). Understanding Consequences in Urban Operations: Intelligence Preparation for Operations. *INTSUM Magazine*, Marine Corps Intelligence Association, 15(5);
68. Sun Tzu. (2009). *Утеће ratovanja*. Београд: Моно i Манјана;
69. Терзић, М. (2014). *МОДЕЛОВАЊЕ ВОЈНООБАВЕШТАЈНЕ ЈЕДИНИЦЕ ЗА ПОДРШКУ ОДЛУЧИВАЊУ У ОПЕРАЦИЈАМА ЗДРУЖЕНИХ СНАГА*. Докторски рад. Београд: Универзитет одбране - Војна академија;
70. Терзић, М. Р., Добрић, Д. М., Булатовић, Н. (2018). ОБАВЕШТАЈНА ПРИПРЕМА БОЛИШТА И МОДЕЛОВАЊЕ УПОТРЕБЕ СНАГА ЗА ОПЕРАЦИЈЕ У УРБАНИМ СРЕДИНАМА, *Војно дело*, 6, 217-236;
71. Thiele, R. D. (2013). *Building C4ISR Capabilities in and for the Gulf*. ISPSW Strategy Series, Focus on Defense and International Security no. 227. Berlin, GER: Institute for Strategic, Political, Security and Economic Consultancy (ISPSW);
72. Thiele, R. D. (2014). *ISR Platforms and the Future of C4ISR Systems Integration in the Gulf*. ISPSW Strategy Series, Focus on Defense and International Security no. 273. Berlin, GER: Institute for Strategic, Political, Security and Economic Consultancy (ISPSW);
73. Toor, A. R. (1994). *IPB Basic Book*. Quetta, Pakistan: Command and Staff College;
74. Živković, D. G. (2017). SPECIFIČNOSTI OBAVEŠTAJNE OPERACIJE U PROTIV TERORISTIČKIM I PROTIV POBUNJENIČKIM DEJSTVIMA, *Војно дело*, 7, 226-244;
75. Wallace, M. (2016). Megacities and the IC: Unknown Problems and Unknown Implications. *Military Intelligence Professional Bulletin*, 42(3), 5-9;
76. Ward, D.E. (2002). Intelligence Fusion in Force Protection. *Military Intelligence Professional Bulletin*, 28(4), 43-68;
77. Williams, P., Selle, W. (2016). *Military Contingencies in Megacities and Sub-Megacities*. Carlisle Barracks: United States Army War College Press;
78. Wolfel, R. L., Richmond, A. K., Read M., Tansey C. (2016). *It's in There: Rethinking(?) Intelligence Preparation of the Battlefield in Megacities/Dense Urban Areas*. Приступљено 31. август 2020, <https://smallwarsjournal.com/jrnl/art/it%E2%80%99s-in-there-rethinking-intelligence-preparation-of-the-battlefield-in-megacitiesdense-urb>.